

มโนทัศน์ “ตา” คือ พื้นที่ และ “ตา” คือภาษาชนะ: การวิเคราะห์ตามแนวคิดอรรถศาสตร์ปริชาน

นุชชรา พรหมনীส์¹

ปนัดดา ฤกษ์เปลี่ยน^{2*}

(วันที่รับ: 22 มิ.ย. 2567; วันที่แก้ไขเสร็จ: 3 ก.ย. 2568; วันที่ตอบรับ: 4 ก.ย. 2568)

บทคัดย่อ

ในบทความนี้ผู้วิจัยได้หยิบยกประเด็นการวิเคราะห์กลไกความหมายเชิงอุปลักษณ์เรื่อง มโนทัศน์ “ตา” คือภาษาชนะบรรจุ และ มโนทัศน์ “ตา” คือพื้นที่ ตามแนวคิดอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ (Conceptual metaphor) ของจอร์จ เลคอฟ และ มาร์ค จอห์นสัน (Lakoff & Johnson, 1980) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่อง การขยายความหมายของคำเรียกอวัยวะ “ตา” ในภาษาไทยตามแนวอรรถศาสตร์ปริชาน ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหมายของอวัยวะ “ตา” ในภาษาไทย เพื่ออธิบายให้ถึงมโนทัศน์สำคัญของผู้ใช้ภาษาว่า ผู้ใช้ภาษามีวิธีการทำความเข้าใจต่อความหมายของคำว่า ตา ด้วยการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมอย่างไร ข้อมูลคำว่า “ตา” ในการศึกษาครั้งนี้ พบอยู่ในรูปแบบของคำประสมและปรากฏร่วมเป็นคำซ้อนกับคำอื่นหลากหลายบริบท มโนทัศน์ความหมาย “ตา” คือพื้นที่ทั้งสิ้น 3 บริบทความหมาย มีถ้อยคำอุปลักษณ์เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะของความเป็นพื้นที่ ได้แก่ *กรอบคับแคบของหูดตา ตากว้าง ตาคั่ว* และ มโนทัศน์ ตา คือภาษาชนะบรรจุพบทั้งสิ้น 11 ความหมาย มีถ้อยคำอุปลักษณ์เกี่ยวข้องกับการบรรจุ ได้แก่ *ปิดตา เปิดตา ดวงตาเป็นหน้าต่างของหัวใจ รกตา สะอาดตา ลานตา ตาว้าง เต็มตา ออกนอกตา เข้าตา ในตา* จากการศึกษา มโนทัศน์การบรรจุพบว่า ผู้ใช้ภาษาไทยเปรียบเทียบความหมายพื้นที่ของการมองเห็นถูกขยายสู่ความหมายพื้นที่ในเชิงวิสัยทัศน์ โดยสามารถวัดเป็นความสั้น-ยาว [ดีคือยาว] และ [แยคือสั้น] กว้าง-แคบ [ดีคือกว้าง] และ [แยคือแคบ] ต่ำ-สูง [มากคือเคลื่อนที่สูงขึ้น] และ [น้อยคือเคลื่อนที่ต่ำลง] สะท้อนเห็นถึงวิธีการเชื่อมสัมพันธ์ในระบบปริชานของผู้ใช้ภาษาว่า ตาเป็นอวัยวะที่พื้นที่มีขอบเขต มีระยะตำแหน่งขึ้นและลง อีกทั้งพบว่า ผู้ใช้ภาษาเปรียบสิ่งทีมองเห็นรวมถึงความรู้สึกนั้นถูกจัดวางอยู่ในพื้นที่หนึ่ง ๆ ซึ่งกล่าวได้ว่าระยะการมองเห็นและการแสดงออกทางอารมณ์ด้วยดวงตาอาศัยพื้นที่ภายในที่มีความกว้างหรือแคบ อีกทั้งเปรียบอวัยวะ ‘ตาเป็นภาษาชนะของความรู้สึก’ และ ‘ตาเป็นภาษาชนะใส่สภาพ’ ในส่วนของมโนทัศน์ ตา คือพื้นที่พบว่า ความหมายของ ตา เกิดจากการเชื่อมโยงความเข้าใจด้วยประสบการณ์เชิงพื้นที่และทิศทาง เชื่อมโยงเข้าหามโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่เป็นนามธรรม คือ การมองเห็น วิสัยทัศน์ และการแสดงอารมณ์ความรู้สึก ความหมายที่พบนั้นแสดงให้เห็นว่าการมองเห็นและความคิดนั้นมียุทธศาสตร์ที่สามารถวัดได้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นวิธีการผนวกรวมระหว่างปัจจัยของระบบการคิดของผู้ใช้ภาษา บริบททางวัฒนธรรม และประสบการณ์ทางกายภาพเข้าด้วยกัน

คำสำคัญ: มโนทัศน์พื้นที่; มโนทัศน์ภาษาชนะ; คำเรียกอวัยวะ; อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์; ประสบการณ์ทางร่างกาย

¹ นักวิชาการอิสระ

อีเมล: saranoot2015@gmail.com

^{2*} ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (ผู้ประพันธ์บรรณกิจ)

อีเมล: panadda.boon@cmu.ac.th

The Concepts of “Eye /ta:/” as Spatial and Container: Cognitive Semantics Analysis

Nootsara Prommanat³

Panadda Rerkplain^{4,*}

(Received: June 22, 2024; Revised: September 3, 2025; Accepted: September 4, 2025)

Abstract

This article examines the metaphorical mechanisms underlying the conceptualization of the Thai word *ta* (eye) through two primary metaphors: “the eye as a container” and “the eye as a space”, based on the conceptual metaphor theory proposed by George Lakoff and Mark Johnson (1980). This analysis is part of the research project titled “*Semantic Extension of the Thai Lexeme for the Body Part 'Ta:' (Eye): A Cognitive Semantic Perspective,*” which aims to investigate how Thai speakers construct meaning for the term *ta* by mapping relationships between the concrete and the abstract. Data for the study were drawn from instances of the word *ta*: found in various compound forms and co-occurring expressions across multiple contexts. The analysis identified two major metaphorical conceptualizations. First, the metaphor “the eye as a space” appears in three primary semantic contexts, with metaphorical expressions reflecting spatial properties such as /krɔ̃:p kʰáp kʰɛ̃:p kʰɔ̃:ŋ hǔ: tã:/ (narrow or limited visual frames), /tã: kwá:ŋ/ (wide eyes), and /tã: tã:m/ (low eyes). Second, the metaphor “the eye as a container” occurs in eleven distinct metaphorical meanings, including expressions related to containment and perceptual reception such as /pit tã:/ (closed eyes), /pɔ̃:t tã:/ (open eyes), dūaŋ tã: pen ná: tà:ŋ kʰɔ̃:ŋ hǔ:a.tɕai/ (“the eyes are the window to the heart”), /rɔk tã:/ (cluttered sight), /sá ʔá:t tã:/ (clear to the eye), /tã:n.tã:/ (dazzled sight), /tã: wá:ŋ/ (empty eyes), /tem tã:/ (full view), /ʔɔ:k nɔ̃:k tã:/ (out of sight), /kʰáw tã:/ (caught the eye), and /nai tã:/ (within sight). The study reveals that Thai speakers metaphorically extend the concept of visual space into the domain of vision and perception, which can be measured in terms such as long–short [where good is long], wide–narrow [where good is wide], and high–low [where more is upward movement and less is downward]. These reflect how the cognitive system of language users views the “eye” as a bounded area with vertical and horizontal dimensions. Moreover, the study finds that visible objects and emotions are conceptualized as being located within a mental or emotional space. The eye is metaphorically seen as both a container for emotions and a container for images. The concept of “eye as space” suggests that the meaning of “ta” arises from spatial and directional experiences, which are then mapped onto abstract concepts such as vision, insight, and emotional expression. The findings demonstrate how the processes of meaning construction involve an integration of cognitive systems, cultural context, and embodied experiences.

Keywords: Spatial Conceptual metaphor; Container Conceptual metaphor; Body part-term; Conceptual metaphor; Embodied experience

³ Independent Scholar

E-mail: saranoot2015@gmail.com

^{4,*} Assistant Professor Dr., Thai Department, Faculty of Humanities, Chiangmai University
(Corresponding Author) E-mail: panadda.boon@cmu.ac.th

บทนำ

ในชีวิตประจำวันผู้คนใช้ภาษาเพื่อสื่อสารถึงความคิด ความต้องการ ในข้อจำกัดของการสื่อสารทำให้มนุษย์ต้องอาศัยความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งรอบตัวเพื่อสร้างความหมายและถ่ายทอดไปยังผู้อื่นด้วยประสบการณ์ใกล้เคียงไปหาสิ่งที่ใกล้เคียง มนุษย์มีปรีชาญาณในการเปรียบเทียบโดยวิธีการเชื่อมโยงสิ่งหนึ่งไปยังสิ่งหนึ่งแม้มิได้เป็นสิ่งเดียวกัน การเปรียบหรืออุปลักษณ์ทางความหมายเป็นกิจกรรมทางปรีชาญาณที่ดำเนินไปโดยที่มนุษย์ไม่รู้ตัวว่ากำลังทำสิ่งนั้นอยู่ โดยมักเปรียบเทียบเพื่อหาความเชื่อมโยงของสิ่งต่าง ๆ เช่น เปรียบเทียบส่วนของอวัยวะกับส่วนของสรรพสิ่ง เป็นเทียบสิ่งที่เป็นรูปธรรมกับสิ่งที่เป็นเรื่องนามธรรมเป็นต้น ปรัชญาการณเหล่านี้ล้วนอาศัยประสบการณ์ต่าง ๆ เป็นมโนทัศน์พื้นฐานสำหรับการเชื่อมโยงความหมาย นักภาษาศาสตร์จึงได้ศึกษาวิเคราะห์โดยใช้แนวคิดต่าง ๆ เพื่อทำความเข้าใจถึงกลไกทางความหมาย อันเป็นกระบวนการทางปรีชาญาณของมนุษย์และอธิบายถึงปรัชญาการณทางภาษาวามนุษย์มีความสามารถทางสมอง วิธีคิด หรือปรีชาญาณทางภาษา ที่สะท้อนให้เห็นระบบคิดของแต่ละสังคมและภาษาอย่างไร ซึ่งประเด็นการเปรียบเทียบทางความหมาย เช่นอุปลักษณ์ยังเป็นประเด็นที่มีความน่าสนใจต่อการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่การพยายามอธิบายถึงวิธีที่มนุษย์อธิบายสิ่งที่จับต้องไม่ได้หรือเรื่องราวเชิงนามธรรม

บริบทของภาษาไทย สำหรับคำเรียกอวัยวะ (body part-term) ถูกนำมาใช้ในความหมายเปรียบ โดยมีประสบการณ์ทางร่างกาย (Embodied experience) เป็นประสบการณ์พื้นฐานที่ทำให้เราเชื่อมโยงสิ่งรอบตัวในชีวิตประจำวันอย่างหลากหลาย ยกตัวอย่างที่พบในคลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติเมื่อแปลตามบริบทที่ปรากฏ

เช่น ‘มีหลายคนจดจำได้**ขึ้นใจ**ว่า เธอตายเพื่อจะปลูกให้คนอื่นตื่น’ (AHCM015)

ขึ้นใจ หมายถึง ความหมาย สามารถจำได้อย่างชัดเจน

‘เศรษฐีเห็นว่าลูกชายยังลูกไหว เดินได้ กินได้ ก็**ไม่ใส่ใจ**มากนัก คิดเสียว่าเป็นได้หายได้’ (ACHM041)

ใส่ใจ หมายถึง ไม่ให้ความสำคัญ

‘อาจจะนั่งหลับในปล่อยให้คำสอนของครูวิ่งผ่าน**เข้าหูซ้ายไปทะลุออกหูขวา**’ (LWTPS004)

เข้าหูซ้ายทะลุหูขวา ความหมาย ทำเพิกเฉย ไม่รับรู้

‘แม้แต่วิธีอันธพาลก็จะไม่ใช่วิธีที่สังคมยอมหลับตา**ปิดปาก**อีกต่อไป’ (ACSS003)

ปิดปาก ความหมาย ไม่ออกความเห็น ไม่สามารถแสดงความคิดเห็น

‘แต่น้ำ**ท่วมเต็มล้น**ปากกระวางเรือเรียกได้ว่าอับปาง’ (ACSS069)

ท่วมล้นปาก ความหมาย พุดไม่ได้

ตัวอย่างดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงคุณสมบัติบางประการผ่านคำกริยาหรือคำวิเศษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความหมายและหน้าที่ของอวัยวะ ถ้อยคำที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่แสดงออกถึงการเคลื่อนที่ในรูปแบบต่าง ๆ โดยยึดคุณสมบัติเรื่องของความเป็นพื้นที่ (space) ได้แก่ ทิศทางขึ้น-ลง ความกว้าง-แคบ ความสูง-ต่ำ ตำแหน่งตรงกลาง ซ้าย-ขวา หน้า-หลัง ในตัวอย่างพบได้กับการเคลื่อนที่ในคำว่า **ขึ้น** อีกทั้งยังเปรียบอวัยวะเสมือนกับภาชนะ

บรรจุมิติพื้นที่เข้า-ออกได้ เช่น คำว่า *ใส่* ซึ่งโดยปกติเรามักใช้กับภาชนะทั่วไปเช่น ใส่กระเป่า ใส่ถุง ใส่กล่อง เป็นต้น คำว่า เข้าไปแล้วทะลุออก เช่น กล่อง*ทะลุ ทะลุ*ท่อ และคำที่สื่อความหมายเกี่ยวกับขอบเขตได้แก่คำว่า *ปิด ล้น ท่วม* โดยตัวอย่างที่เราใช้คุณสมบัติของความเป็นภาชนะเช่น *ปิดฝา ล้นแก้ว ท่วมหม้อ* ฯลฯ ลักษณะเหล่านี้ล้วนบ่งบอกถึงความเป็นภาชนะที่มีอาณาเขตพื้นที่แน่นอน สามารถเปิดปิดหรือบรรจุสิ่งใด ๆ เข้าออกได้

ที่ยกตัวอย่างมานี้ทำให้เราทราบได้ว่า ความหมายของอวัยวะถูกนำมาใช้ในความเปรียบเชิงนามธรรม โดยที่อวัยวะนั้น ๆ ไม่สามารถบรรจุสิ่งนั้น ๆ ได้จริง เช่น เราไม่สามารถเก็บเรื่องราวต่าง ๆ ที่ประสบในชีวิตประจำวันใส่ไว้ในอวัยวะหัวใจได้ หรือแม้แต่การกล่าวถึงสมองของมนุษย์เราไม่ได้วางเปล่าจริงแต่เป็นการเปรียบเทียบคนโง่กับวัตถุที่ว่างเปล่า โดยเป็นนัยความหมายว่าคนที่ถูกกล่าวถึงไม่มีอะไรอยู่ในสมอง เป็นต้น

จากตัวอย่างดังกล่าวทำให้ทราบได้ว่า ประสบการณ์ทางด้านร่างกาย นับเป็นประสบการณ์สำคัญต่อการเรียนรู้และการเชื่อมโยงความหมายต่อสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ผู้คนมีวิธีการคิดที่เรียกว่า “มโนทัศน์” เพื่อเชื่อมประสบการณ์ที่ไกลไปหาสิ่งที่ใกล้ตัว เพื่อเป็นตัวแทนความหมายของการสื่อสารในเรื่องที่จับต้องไม่ได้ เช่น ประสบการณ์ทางด้านร่างกายและประสบการณ์ด้านวัตถุซึ่งเกี่ยวข้องกับความเป็นรูปธรรมโดยตรง จึงเป็นปัจจัยสำคัญต่อการต่อยอดวิธีการคิดเข้าสู่ความหมายของนามธรรมที่ไกลตัวออกไป ทั้งนี้การเชื่อมโยงมโนทัศน์ของสิ่งที่เป็นรูปธรรมสู่นามธรรมนับว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจอย่างมากว่าผู้ใช้ภาษามีวิธีการที่เชื่อมสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวเช่นเรื่องความหมายของอวัยวะในร่างกายซึ่งเป็นความคิดเชิงมโนทัศน์ไปสู่สิ่งอื่น ๆ รอบตัวได้อย่างไร

ในการศึกษาความหมายของคำเรียกอวัยวะในร่างกายทั้งในภาษาไทยและต่างประเทศพบว่า ที่ผ่านมาในภาษาไทยมีผู้ได้ศึกษาอย่างแพร่หลาย เช่น การศึกษาความหมายเปรียบเทียบของคำศัพท์อวัยวะในร่างกายในภาษาไทย (อุทุมพร มีเจริญ, 2542) การขยายหน้าที่และความหมายของคำว่า “ตัว” ตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึง พ.ศ. 2551 (เมธาวิ ยุทธพงษ์ธาดา, 2555) อุปลักษณะ “ใจ” กับคำแสดงประสาทสัมผัสในภาษาจีนเปรียบเทียบกับภาษาไทย (เหยา ซือฉี ,2561) การเปลี่ยนแปลงความหมายของคำว่า “หัว” ในคำประสมภาษาไทย (ศราวุธ หล่อดี, 2556) *มโนทัศน์พื้นที่ในภาษาไทย: กรณีศึกษาคำว่า “หลัง” ที่ปรากฏในเว็บไซต์พื้นที่ปิดทอคอม* (ศุภชัย ต๊ะวิชัย, 2556) เป็นต้น ผลของการศึกษาในงานวิจัยที่ผ่านมาล้วนเป็นวิธีการศึกษาเชิงอรรถศาสตร์ปริชาน (Cognitive semantic) ซึ่งให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางความหมายอย่างเป็นระบบว่า บทบาทของคำเรียกอวัยวะในร่างกายมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในความหมายในระดับคำ ตลอดจนสามารถเปลี่ยนแปลงในระดับไวยากรณ์ได้ เช่น จากคำนามกลายเป็นคำบุพบท ตัวอย่างในคำว่า “หัว” “หน้า” “หลัง”

จากการสืบค้นข้อมูลงานวิจัยการเปลี่ยนแปลงความหมายในระดับคำ ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตถึงคำเรียกอวัยวะหนึ่งที่ยังไม่มีผู้สนใจศึกษาอย่างละเอียดมากนัก ผู้วิจัยเห็นว่าความน่าสนใจมากคือคำว่า “ตา” ซึ่งในภาษาต่างประเทศมีความนิยมในการศึกษาประเด็นนี้เป็นอย่างมาก เนื่องจากดวงตาเป็นอวัยวะพิเศษที่ทำหน้าที่ได้นอกเหนือจากการมองเห็น การแสดงออก ยังรวมถึงเป็นตัวแทนของการคิด เช่นเดียวกับในภาษาไทย

ผู้วิจัยได้สังเกตคำที่ใช้ในความหมายเชิงเปรียบเทียบในภาษาไทย เช่น สำนวน “ตาสว่าง” หมายถึง รู้แจ้งเข้าใจอย่างชัดเจน “จับตามอง” หมายถึง การตั้งใจคอยเฝ้าสังเกตเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นพิเศษ “กินด้วยตา” “อึดตา” หมายถึง ใช้ตามองดูอย่างเต็มที่ เป็นต้น ตัวอย่างคำว่า “ตา” ทั้งสองทำให้เห็นว่า ในความหมายเปรียบของอวัยวะ “ตา” นั้นถูกเปรียบให้กลายเป็นอวัยวะที่เสมือนทำได้อย่างหลากหลายหน้าที่ เสมือนว่าสามารถคิดได้ รู้สึกได้ จับได้ กินได้ ฯลฯ การที่ทำได้อย่างหลากหลายหน้าที่ในมนต์ศน์นั้นเป็นเพราะคุณสมบัติของดวงตาดังที่ได้กล่าวไปข้างต้นคือ สามารถมองเห็น (การรับเข้า) และการแสดงออก (การส่งออก) และเมื่อพิจารณาถึงประสบการณ์ที่ออกห่างจากอวัยวะสัมพันธ์กับสิ่งรอบตัวพบว่า การเข้าออกเป็นคุณสมบัติหนึ่งที่เกิดขึ้นในพื้นที่และภาชนะอันเป็นประสบการณ์ใกล้ตัวในชีวิตประจำวันดังที่ได้กล่าวไปตอนต้น และมนต์ศน์ดังกล่าวก็เกิดขึ้นในความหมายของคำเรียกอวัยวะ ตา เช่นเดียวกันในการศึกษาของงานวิจัยเรื่องการเปรียบเทียบอุปลักษณ์ การมองเห็นในภาษาจีนและภาษาอังกฤษ ของ จุนช่วย ลี (Li, 2013) พบว่า อุปลักษณ์เป็นกลไกสำคัญที่ทำให้ความหมายนั้นเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและมีความสืบเนื่องกับผลของการหล่อหลอมผ่านสังคมวัฒนธรรมแบบตะวันตกและตะวันออก

การศึกษามโนทัศน์ในแต่ละภาษา ตามแนวคิดอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ตามแนวคิดของ เลคอฟท์ และ จอห์นสัน (Lakoff & Johnson, 1980) เป็นแนวคิดหนึ่งที่ได้รับค่านิยมในการศึกษาความหมายเชิงอรรถศาสตร์ปริชาน โดยมุ่งอธิบายการขยายความหมายอย่างมีทิศทาง จากแควดวงความหมายต้นทาง (Source Domain) ไปยังความหมายปลายทาง (Target Domain) มีกลไกทางความหมาย (Meaning Mechanism) ที่ทำให้ความหมายเปลี่ยนไปจากเดิม ทั้งนี้ อุปลักษณ์ (Metaphor) ทำหน้าที่เป็นกลไกอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดการเชื่อมโยงแควดวงมโนทัศน์ทั้งสองเข้าหากันและเกิดความหมายเชิงเปรียบเทียบขึ้น ซึ่งต่างจากนามนัย (Metonymy) ที่แควดวงความหมายจะไม่ออกจากแควดวงความหมายเดิม อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ตามแนวคิดของเลคอฟท์ และ จอห์นสัน เป็นอีกหนึ่งทฤษฎีที่อธิบายกลไกทางความหมายในปริชานของมนุษย์ได้แบ่งประเภทของอุปลักษณ์ไว้ทั้งสิ้น 3 ประเภทหลัก ได้แก่ 1) อุปลักษณ์เชิงโครงสร้าง (Structural Metaphor) 2) อุปลักษณ์เชิงพื้นที่ และทิศทาง (Orientation Metaphor) และ 3) อุปลักษณ์เชิงนามธรรมหรืออุปลักษณ์เชิงความสัมพันธ์ (Ontological Metaphor) ในบทความนี้ผู้วิจัยนำเสนอถึงมโนทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่ (Space) และภาชนะบรรจุ (Container) ซึ่งเป็นส่วนย่อยของอุปลักษณ์ในประเภทที่ 2 และ 3 เนื่องจากสองมโนทัศน์นี้สะท้อนให้เห็นการทำความเข้าใจที่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นรูปธรรม เช่น ความเข้าใจเรื่องพื้นที่ การเคลื่อนที่ คุณสมบัติความเป็นวัตถุและภาชนะบรรจุ และกลไกนี้นับเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้มนุษย์สามารถเชื่อมโยงความหมายแควดวงต่างกันเข้าหากันได้ กล่าวคือการเทียบสิ่งที่เป็นรูปธรรมให้กลายเป็นความหมายเชิงนามธรรมมากยิ่งขึ้น สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นว่าในหลายสังคมภาษามักจะมีการใช้ข้อจำกัดด้านประสบการณ์นี้เพื่อสื่อมโนทัศน์เรื่องนามธรรม โดยเฉพาะมโนทัศน์พื้นที่และมโนทัศน์ภาชนะ

ในงานวิจัยที่ผ่านมาส่วนใหญ่มักศึกษาความหมายเชิงเปรียบเทียบเกี่ยวกับสำนวน ตา เนื่องจากในสำนวนเกี่ยวกับ ตา ปรากฏอยู่เป็นจำนวนมากและคำเรียกอวัยวะ ตา ถูกนำมาใช้ในเชิงเปรียบเทียบ เช่นงานวิจัยของ โยโกะ มิยะ (2553) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบความหมายและการปรากฏของคำว่า “ตา” ในสำนวนญี่ปุ่น

กับสำนวนไทย และงานวิจัยของวรรณิตา ถึงแสง (2545) การศึกษาเปรียบเทียบสำนวนจีนกับสำนวนไทยที่มีคำบอกอวัยวะ “ตา” งานวิจัยที่ผ่านมานั้นเป็นการศึกษาที่เน้นแหล่งข้อมูลจาก ตำรา พจนานุกรม ซึ่งเป็นข้อมูลที่ไม่ได้ใช้ในบริบทอื่น ๆ ผู้วิจัยเห็นว่าการเข้าถึงวิถีคิดและปรีชาญาณของผู้ใช้ภาษานั้น จำเป็นจะต้องเข้าถึงข้อมูลในแต่ละประเภทที่หลากหลาย และมีความเป็นปัจจุบัน สามารถแสดงให้เห็นถึงบริบทของภาษาที่มีการใช้งานจริง รวมถึงการวิเคราะห์ความหมายที่ผ่านมานั้น นำเสนอถึงความหมายย่อย แต่ยังไม่มีการศึกษาในประเด็นการขยายความหมายคำเรียกอวัยวะ ตา ในเชิงปรีชาญาณว่ากระบวนการใดบ้างที่ทำให้ความหมายของอวัยวะ ตา ถูกขยายออกไป และความหมายนั้นมีทิศทางอย่างไรบ้าง

ผลการศึกษาเรื่องความหมายของคำเรียกอวัยวะ ตา ของผู้วิจัยมุ่งศึกษาถึงการขยายความหมายของคำเรียกอวัยวะ ตา จากคลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ (Thai National Scopus) ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลอ้างอิงถึงภาษาที่ผู้ใช้ที่มีขอบเขตกว้างมากกว่ากลุ่มข้อมูลจากแหล่งใดแหล่งหนึ่ง ผลการศึกษาพบว่า ความหมายเกี่ยวกับการมองเห็นและการใช้สายตาแสดงออกเป็นจำนวนมาก โดยเป็นความหมายเชิงกายภาพคือหน้าที่ของดวงตา ต่อมาความหมายระยะใกล้เคียงกันพบว่าเริ่มมีความเป็นนามธรรมมากขึ้นกล่าวคือ พบความหมายความสามารถ วิสัยทัศน์ รวมถึงสภาพของอารมณ์และจิตใจ ดังนั้นจึงน่าสนใจว่ากลไกสำคัญที่ทำให้แวดวงความหมายนั้นถูกขยายออกไปเกิดจากมโนทัศน์ใดเป็นสำคัญ ในการนำเสนอส่วนหนึ่งของผลการศึกษาวิจัยของผู้วิจัยครั้งนี้ ได้หยิบยกประเด็นอุปลักษณ์มโนทัศน์เรื่องพื้นที่และมโนทัศน์ภาษาชนที่มีต่อคำเรียกอวัยวะตา ในภาษาไทย เพื่อนำเสนอให้เห็นถึงกลไกการขยายความหมายจากกลไกอุปลักษณ์เป็นสำคัญ เป็นส่วนหนึ่งในการอธิบายปรากฏการณ์คำหลายความหมายในภาษาไทย สะท้อนให้เข้าใจถึงปรีชาญาณทางภาษาของผู้ใช้ภาษา โดยใช้แนวการวิเคราะห์ตามแนวคิดอรรถศาสตร์ปรีชา คือ อุปลักษณ์มโนทัศน์ของ เลคอฟท์ และ จอห์นสัน (1980) ดังจะอธิบายในผลการวิจัยต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อวิเคราะห์มโนทัศน์คำเรียกอวัยวะ “ตา” ในภาษาไทยที่เกี่ยวข้องกับภาษาชนบรจุและพื้นที่

ทบทวนวรรณกรรม

มโนทัศน์พื้นที่เป็นความเข้าใจพื้นฐานที่นักภาษาศาสตร์เชื่อว่า เป็นมโนทัศน์สากลในทุกภาษาและในทุก ๆ ความคิดของมนุษย์ และเกิดก่อนมโนทัศน์อื่น ๆ ความเข้าใจเกี่ยวกับร่างกายและพื้นที่นั้นเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เข้าใจมโนทัศน์อื่น ๆ ที่มีความเป็นนามธรรมมากกว่า โดยมีมโนทัศน์พื้นที่ที่เป็นคำคู่ตรงข้าม เช่น หน้า-หลัง สูง-ต่ำ ศูนย์กลาง-ชายขอบ ขึ้น-ลง ฯลฯ (Lakoff & Johnson, 1980) ตำแหน่งของพื้นที่ในทางภาษาศาสตร์ปรีชา หมายถึง ความสัมพันธ์ทางพื้นที่ (Spatial relationship) ระหว่างวัตถุสองวัตถุขึ้นไป ภายในพื้นที่ที่มีรูปร่างแน่นอน ในงานวิจัยของเหยา ซีอฉี (2563) นำเสนอผลการศึกษาอุปลักษณ์มโนทัศน์ “ใจ” เป็นตำแหน่งในพื้นที่ สะท้อนให้เห็นได้จากอุปลักษณ์ “ใจ” ที่มีความหมายเปรียบเทียบที่อ้างอิงถึงพื้นที่และตำแหน่ง โดยมีกระบวนการถ่ายโยงความหมายระหว่างมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับคุณสมบัติบางประการในการบ่งชี้ถึงตำแหน่งที่อยู่ รวมถึงสถานที่ ที่หมาย จุดหมายปลายทาง ตลอดจนสภาพหรือลักษณะของพื้นที่

โดยยกตัวอย่างวิธีการวิเคราะห์มโนทัศน์ของเหยา ซีอฉี (2564) ในงานวิจัยเรื่อง ระบบ

มโนทัศน์ “ใจ” ในภาษาไทยเปรียบเทียบกับภาษาจีนตามแนวภาษาศาสตร์ปริชานพบว่า คำที่มีความหมายแสดงถึงตำแหน่งในพื้นที่อย่างคำว่า “อยู่” ซึ่งบ่งบอกถึงการคงที่มีได้เคลื่อนไหว เมื่อคำดังกล่าวปรากฏร่วมกับ “ใจ” แสดงให้เห็นถึงมโนทัศน์ “ใจ” เป็นเสมือนพื้นที่ หรือตำแหน่งในพื้นที่ ได้แก่ “อยู่ที่ใจ” “อยู่แก่ใจ” และ “อยู่แห่งใจ” นอกจากตำแหน่งแล้ว ยังควรจะต้องพิจารณาถึงสภาพที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ด้วย “ใจ” เป็นสภาพของพื้นที่ เมื่อผู้ใช้ภาษาไทยมีมโนทัศน์ว่า “ใจ” เป็นพื้นที่ นอกจากรับรู้ “ใจ” เป็นเสมือนตำแหน่งพื้นที่แล้ว ลักษณะของพื้นที่ก็เป็นอีกประเด็นที่สำคัญสำหรับมโนทัศน์พื้นที่ ควรคำนึงถึงการทำความเข้าใจมโนทัศน์ “ใจ” พบว่า มโนทัศน์ “ใจ” เป็นสภาพหรือลักษณะของพื้นที่แสดงความรู้สึก พิจารณาจากคำที่มีคุณสมบัติทางความหมายอ้างถึงสภาพของพื้นที่คำว่า “โล่ง” และคำว่า “อับ” รวมทั้งความหมายในบริบท

ในทำนองเดียวกันจากงานสำรวจการรายงานมโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่ในภาษาไทยของวรรณกร เพ็ชรกิจ (2567) สะท้อนถึงบทบาทของงานวิจัยในภาษาไทยที่ได้มีการศึกษาประเด็นนี้ค่อนข้างน้อย พบปัจจัยสำคัญสามประการคือ ประการที่หนึ่ง มีงานวิจัยที่ศึกษามโนทัศน์พื้นที่แบบไม่ระบุมโนทัศน์คู่ตรงข้ามมากกว่านามธรรมที่มีคู่ตรงข้าม ซึ่งมโนทัศน์เชิงพื้นที่ควรศึกษาแง่อื่น ได้แก่ บาบ บุญ ความกล้าหาญ ความสมานฉันท์ ฯลฯ ประการที่สองวิเคราะห์อุปลักษณ์และมโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่ โดยเฉพาะการจัดอุปลักษณ์ประเภทนี้เข้าสู่ชุดเดียวกันกับอุปลักษณ์ประเภทอื่นให้เป็นมโนอุปลักษณ์โครงสร้างหรือรูปธรรม นับเป็นข้อเสียของการที่ไม่นำอุปลักษณ์เชิงทิศทางและพื้นที่เข้ามาวิเคราะห์ อันเป็นผลต่อความสับสนของความแตกต่างมโนทัศน์อุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่กับรูปธรรมของนักวิจัย ความเข้าใจเรื่องมโนทัศน์เชิงพื้นที่ (Space) และพื้นที่ภาษาแบบปิดล้อมสองมโนทัศน์ดังกล่าวมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน แต่ขอขยายหรือวิธีการใช้คำเพื่อเรียกมโนทัศน์ต่าง ๆ นั้นอาจยังมีความทับซ้อนและคลุมเครือกัน จึงได้มีการเสนอให้ใช้วิธีการเรียกคำเพื่อลดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนต่อไป เช่น การรายงานมโนอุปลักษณ์รูปธรรมที่มีมโนทัศน์ต้นทางเป็นภาษาจะพิจารณาใช้คำว่า ภาษา/CONTAINER แทนคำว่า พื้นที่/AREA, พื้นที่/ห้อง, สถานที่ปิดล้อม/A CLOSED OFF AREA ดังนั้น การระบุถ้อยคำที่ชัดเจนในมโนทัศน์ต้นทางจึงสำคัญอย่างมากที่จะช่วยบ่งบอกประเภทของมโนอุปลักษณ์ได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ประการที่สาม คือด้านของแหล่งข้อมูลภาษาที่พบความหลากหลายของแหล่งข้อมูลจะเพิ่มโอกาสในการพบอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่ได้กว้างกว่า

สำหรับการนำเสนอผลการวิเคราะห์ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการพิจารณาหลักเกณฑ์สำหรับจำแนกมโนทัศน์พื้นที่ดังกล่าวทั้งของเหยา ซือซี (2564) และ วรรณกร เพ็ชรกิจ (2567) โดยจะต้องพิจารณาทั้งในแง่ของตำแหน่ง พื้นที่ สิ่งที่เคลื่อนที่ สภาพของพื้นที่ รวมถึงพิจารณาบริบทของคำที่นำมาประกอบ ดังนั้นในการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าสถานที่ หรือพื้นที่ใด ๆ ก็ตามเมื่อมองในทิศทางแนวตั้งและมีความอาณาเขตที่ชัดเจน มีความเป็นปริมาตร มีการบรรจุเข้า ควรจัดให้เป็นมโนทัศน์ภาษาชนมากกว่าพื้นที่ ซึ่งแม้ว่าภาษาจะมีพื้นที่ว่างและไม่สามารถจัดว่าเป็นมโนทัศน์พื้นที่ได้ ดังที่ได้สรุปไว้ในเกณฑ์การวิเคราะห์ไปแล้วนั้น จึงมีอาจมองว่ามโนทัศน์พื้นที่และมโนทัศน์ภาษาชนมีความทับซ้อนกันเนื่องด้วยเหตุของการใช้คำเรียกที่ทำให้เกิดความสับสนดังที่กล่าวมา

ลำดับที่	รายการคำ	ความหมาย	ตัวอย่างข้อมูล	รหัสในฐานข้อมูล
1	ตาต่างๆ	ไร้เดียงสา ไม่มีพิษภัย	มานั่งอยู่ข้างๆ แต่กระนั้นก็ตาม ลูกคนตาแดงๆ ก็ INT004	
2	เห็นกับตา	เข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง	เพราะสังคมไม่พร้อมที่จะรับ พอไปอยู่สถานที่จริง INT008	
3	เป็นหูเป็นตา	คอยสอดส่องดูแล	ปัญหาของคุณคงเหมือนกับปัญหาของผู้อำนวยการ LWTPS003	
4	สบายตา	รู้สึกดีที่ได้พบ	มากมัวแผลแพร ผู้เขียน บอกว่าต้องไปดูเองด้วย LWTPS003	
5	ตระการตา	มองเห็นได้ชัดเจนเพราะยิ่งให้	ของคุณไม่สภาค ในเรื่องมจกภัยในทะเลจีนตะวันออก LWTPS003	
6	หน้าชื่นตาบาน	รู้สึกเบิกบานใจ	มีความสุข เบิกบาน แจ่มใส LWTPS004	
7	ตา	คราว	รถหนูงมมา นั่งเครื่องบินแล้วถ้าต้องกินอาหาร LWTPS004	
8	พันหูพันตา	ไม่อยู่ในการมองเห็น	ตั้งจะรัก จะชอบอะไร จะแต่งงานกับหนุ่มสาวคนไหน LWTPS004	
9	สู้ยิบตา	สู้ไม่ถอย	สอนเองถึง ๒ ชั้น และทีมคุณครูของเธอ คุณครู LWTPS004	
10	หายหน้าหายตา	ไม่ปรากฏตัวให้เห็น	นึกทำไม่ไม่ขับรถนำมาส่งเสียเลยล่ะ แม่จะได้จับ LWTPS004	
11	ตั้งหน้าตั้งตา	จดจ่อ รอคอย	แต่เธอก็ยังใช้สิทธิ์พวกนั้นไม่หมด แล้วจะได้ตั้งหน้า LWTPS004	

ภาพที่ 2 แสดงการจัดการรายการคำที่ปรากฏผ่านโปรแกรม Microsoft Access (ผู้วิจัย, 2567)

3.1.3.2 วิเคราะห์กระบวนการขยายความหมายของคำว่า “ตา” โดยเริ่มจากข้อมูลที่ปรากฏในความหมายประจำคำที่หมายถึงอวัยวะในร่างกาย จากนั้นวิเคราะห์ความหมายที่ปรากฏในแต่ละความหมายกลไกความหมาย ได้แก่ นามนัย อุปลักษณ์ ฯลฯ และการขยายความหมายของคำเรียกอวัยวะ ตา สำหรับบทความนี้จะหยิบยกเฉพาะส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลที่ปรากฏมโนทัศน์เรื่องพื้นที่และมโนทัศน์ภาษาชะคัดเลือกเฉพาะถ้อยคำเรียกอวัยวะ ตา ที่ปรากฏในความหมายเชิงอุปลักษณ์เท่านั้น และใช้แนวคิดเรื่องอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ (Conceptual metaphor) ของเลคอฟแลจอร์ห์นสัน (1980) เป็นแนวทางในการวิเคราะห์

3.1.3.3 เกณฑ์ในการแยกระหว่างมโนทัศน์ความหมายของ ภาษาชะ และ พื้นที่ ใช้หลักเกณฑ์ในการพิจารณาในด้านเกณฑ์การอธิบายมโนทัศน์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของหลักเกณฑ์การจำแนกตามความหมายอย่างมีหลักการตามแนวคิดของไทเลอร์ และ อีเวียน เอแวนส์ (Tyler & Evans, 2003) (เกณฑ์การจำแนกความหมายใหม่ต้องผ่านอย่างน้อย 1 เกณฑ์ได้แก่ เกณฑ์ด้านความหมาย เกณฑ์ด้านการอธิบายมโนทัศน์ และเกณฑ์ด้านไวยากรณ์ สำหรับในบทความนี้มุ่งนำเสนอประเด็นอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ผู้วิจัยจึงนำเสนอการวิเคราะห์โดยการอธิบายเกณฑ์ด้านมโนทัศน์เท่านั้น)

เกณฑ์การอธิบายมโนทัศน์ (concept elaboration criteria) จำเป็นที่จะต้องอาศัยความเข้าใจถึงองค์ประกอบของมโนทัศน์ที่แตกต่างกันจากกลุ่มความหมายอื่น ๆ สามารถสังเกตได้จากรูปภาษาหรือระดับภาษาโดยดูจากบริบทร่วมของคำที่ปรากฏในประโยค เช่น อาจปรากฏในรูปแบบของคำประสมก็ดี ในรูปแบบของสำนวน หรือปรากฏร่วมกับความหมายในบริบทของรูปประโยคก็ดี ในประเด็นการอธิบายมโนทัศน์ ‘พื้นที่’ และมโนทัศน์ ‘ภาษาชะ’ ตามแนวคิดของเลคอฟท์ และ จอร์ห์นสัน (1980) ดังต่อไปนี้

1) มโนทัศน์ ‘พื้นที่’ (spatial conceptual) ลักษณะการปรากฏของอุปลักษณ์พื้นที่มักจะมีส่วนที่สัมพันธ์กับอุปลักษณ์ทิศทางที่เกิดขึ้นในพื้นที่และการใช้คำบอกทิศทางและตำแหน่งในแนวตั้งเป็นหลัก ปรากฏในมโนทัศน์ความหมายที่มีค่าคู่ตรงข้าม เช่น ดี-เลว, มาก-น้อย, แข็งแรง-ป่วยไข้, สูง-ต่ำ, บวก-ลบ เป็นต้น โดยมักพบคำบอกทิศทาง ตำแหน่ง และการเคลื่อนที่ไปยังทิศทางใดทิศทางหนึ่งซึ่งอาจไม่สามารถชี้ชัดได้ว่าเป็นที่ใดและไม่ใช้พื้นที่ว่างที่เกิดขึ้นภายในภาษาชะ อนึ่งข้อควรระวังในมโนทัศน์ที่อาจทับซ้อนกับมโนทัศน์ภาษาชะ จากคำกล่าวของ วรวรรณา เพ็ชรกิจ (2567) ทำให้ทราบได้ว่าไม่ควรจัดความเข้าใจของทิศทางและตำแหน่งใน

แน่นอนว่าเป็นมโนทัศน์พื้นที่ (space) เช่น การมองว่าสถานที่ คือมโนทัศน์พื้นที่ หรือการวิเคราะห์ว่าพื้นที่ปิดล้อม บริเวณที่มาอาณาเขตใด ๆ หรือพื้นที่ภายในห้องเป็น มโนทัศน์พื้นที่ ซึ่งควรจัดอยู่ในมโนทัศน์ภาษาจะมากกว่าตามคุณสมบัติดังที่จะได้กล่าวในข้อต่อไป

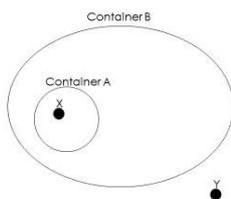
2) มโนทัศน์ ‘ภาษา’ (container conceptual) อาศัยหลักการบรรจุที่มีคุณสมบัติ 3 ประการตามหลักเกณฑ์ของเลคอฟท์ และ จอห์นสัน (1980) ได้แก่ 1) คุณสมบัติภายใน (interior) 2) คุณสมบัติภายนอก (exterior) และ 3) คุณสมบัติการมีขอบเขตหรือเส้นแบ่งเขต (boundary) ลักษณะของการปรากฏในรูปภาษาตามองค์ประกอบที่เกิดขึ้นกับคำเรียกอวัยวะ “ตา” ซึ่งวิเคราะห์ด้วยลักษณะทางวากยสัมพันธ์ที่อาจปรากฏในรูปแบบของ ประโยค วลี หรือคำประสม N-V,V-N นาม (ตา) + กริยาที่บ่งบอกสภาพการกระทำที่ส่งผลความหมายเชิงอุปลักษณ์ความเป็นภาษา โดยอาจปรากฏอยู่หน้า *V.+ตา* หรือ ปรากฏอยู่หลัง *ตา+V*. รวมทั้งลักษณะการปรากฏร่วมในรูปประโยคต่อลักษณะที่แสดงความสัมพันธ์เชิงตำแหน่งและการจัดวางที่สัมพันธ์กับการเคลื่อนเข้าหรือออกจากภาษา N-Prep. ,Prep-N เช่น ปรากฏอยู่หน้า *Prep.+ตา* หรือ ปรากฏอยู่หลัง *ตา+Prep*. ก็ได้ สามารถพิจารณาจากลักษณะการใช้คำกริยาหรือคำบุพบทที่นำมาประกอบ ตามการแสดงคุณสมบัติในมโนทัศน์ภาษาดังต่อไปนี้

2.1) คุณสมบัติภาษาที่ทำหน้าที่บรรจุ: ลักษณะของการบรรจุมักจะมีคำประกอบที่เป็นคำกริยาหรือคำวิเศษณ์ได้แก่ *เต็ม ล้น ใส เท ยัด เต็ม* เป็นต้น

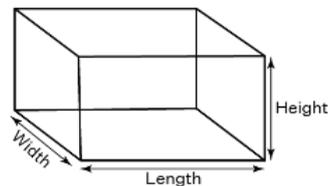
ภาพที่ 3 ภาพลักษณะของภายในภาษาบรรจุ
(Lakoff & Núñez, 2000)

2.2) คุณสมบัติอาณาเขตของการเข้า-ออก: ลักษณะของอาณาเขตนั้นจะคำบุพบทประกอบสภาพเพื่อให้เห็นขอบเขตของภาษาหรือสิ่งบรรจุได้แก่การอยู่ *ภายนอก ภายใน* เป็นต้น

ภาพที่ 4 ภาพตำแหน่งและอาณาเขต
(Lakoff & Núñez, 2000)

2.3) คุณสมบัติเกี่ยวกับปริมาตรของภาษา : คำประกอบเพื่อให้เห็นความหมายเกี่ยวกับปริมาตรของภาษาได้แก่ *ความกว้าง ความสูง ความยาว ความลึก* เป็นต้น

ภาพที่ 5 (Cuemath.com, 2023)

2.4) คุณสมบัติเกี่ยวกับการเปิด-ปิด: ลักษณะของคำที่มาประกอบทำให้เห็นความหมายเกี่ยวกับการเปิดและปิด มักจะเป็นความหมายตรงคือการเปิด และการปิดเพื่อเปรียบเทียบให้เห็นว่าคำเรียกอวัยวะมีคุณสมบัติเปิดปิดสอดคล้องกับภาษา

3.1.4 สรุป อภิปรายผลการวิจัย และให้ข้อเสนอแนะ

ขอบเขตของการวิจัย

1. ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย เก็บข้อมูลจากคลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ ที่ปรากฏคำว่า ตา ที่ปรากฏข้อมูลเฉพาะความหมายที่เกี่ยวข้องกับอวัยวะ ตา ที่ใช้ในการมองเห็น อันเป็นส่วนหนึ่งของร่างกายมนุษย์ คำที่ปรากฏเป็น ตา ในความหมายอื่นจะอยู่นอกเหนือการวิจัยเช่น คุณตา (Grandfather) และชื่อของคน สัตว์ สิ่งของที่มีคำว่าตา เช่น สุวิตา นาทาซา เกะลันตา ฯลฯ กลุ่มข้อมูลเฉพาะภาษาไทยปัจจุบันได้แก่ ภาษาที่ใช้ในการพูดสื่อสารตามสื่อต่าง ๆ ไม่รวมภาษาโบราณ ภาษาถิ่น ภาษาที่เขียนเพื่อตราภุมหายเนื่องจากเป็นภาษาเฉพาะกลุ่ม ไม่เป็นภาษาที่แพร่หลายหรือเป็นตัวแทนของการสื่อสารในชีวิตประจำวัน

2. การวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้เสนอผลการวิเคราะห์เฉพาะประเด็นอุปลักษณ์เป็นสำคัญ เนื่องจากผู้วิจัยต้องการนำเสนอความหมายในมุมมองของอุปลักษณ์มีโนทัศน์เรื่องพื้นที่และภาชนะตามแนวคิดของของเลคอฟท์ และ จอห์นสัน (1980) ข้อมูลที่นำเสนอในครั้งนี้จึงอาจจะมีกลไกความหมายอื่น ๆ เกิดขึ้นก่อน เช่น นามนัย หรือ การกล่าวถึงความหมายในฐานะตัวแทนของสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งอยู่ในแวดวงความหมายเดียวกัน คำว่า “ตา” ที่ปรากฏในความหมายของการมองเห็นและการแสดงอารมณ์นับว่าเป็นปฏิกิริยาทางกายภาพที่เกิดขึ้นกับตาโดยตรง ดวงตาของมนุษย์ทำหน้าที่ในการมองเห็นและแสดงอารมณ์ได้เป็นพื้นฐาน ซึ่งผู้วิจัยพิจารณาว่ากลไกนามนัยเป็นกลไกที่เกิดขึ้นก่อน เมื่อคำเรียกอวัยวะ ตา ถูกนำไปประสมกับคำที่มีความหมายอื่น ๆ ทำให้กลไกอุปลักษณ์เกิดขึ้นในภายหลัง ในการอธิบายมีโนทัศน์ผู้วิจัยจึงจะพิจารณาการอธิบายเรื่องอุปลักษณ์ด้วยผังทิศทางความหมายของแวดวงความหมายต้น → แวดวงความหมายปลายทาง ตามแนวคิดที่ใช้ประกอบการวิจัยเท่านั้น และส่วนประเด็นของนามนัยนั้นจะขอกกล่าวถึงเพียงสังเขป

ผลการศึกษา

จากการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์พบว่า นามนัย เป็นกลไกพื้นฐานที่ทำให้ความหมายของ ตา ถูกกล่าวถึงในเรื่องการมองเห็นและการแสดงความรู้สึกซึ่งอยู่ในแวดวงความหมายของอวัยวะในหน้าที่ของดวงตา โดยมีกลไกอุปลักษณ์ ที่ทำให้ความหมายของคำว่า “ตา” สามารถออกจากแวดวงความหมายของอวัยวะในที่สุด เป็นสำคัญในประเด็นเกี่ยวกับกลไกอุปลักษณ์ในความหมายอวัยวะ ตา พบมีโนทัศน์อวัยวะ “ตา” คือ “พื้นที่” และ “ตา” คือ “ภาชนะ”ทั้งสิ้น 3 ความหมาย พบความหมายที่เกี่ยวข้องได้แก่ ความหมายที่เกี่ยวข้องกับความคิด วิสัยทัศน์ (vision) ความหมายที่เกี่ยวข้องกับการแสดงอารมณ์ความรู้สึก (expression and feeling) และความหมายที่เกี่ยวข้องกับการมองเห็น (seeing) ต่อมาเมื่อประสมกับคำอื่น ทำให้คำว่า ตา ถูกกล่าวถึงในแง่ความหมายที่มีความเป็นนามธรรมมากขึ้นเมื่อประกอบกับคำที่บ่งบอกสภาพเสมือนสิ่งรูปธรรมให้กลายเป็นสิ่งนามธรรม โดยมีประสบการณ์ต่าง ๆ เป็นพื้นฐาน เมื่อพิจารณาในแง่ของอุปลักษณ์มีโนทัศน์ สามารถอธิบายได้ว่า อุปลักษณ์ “ตา” คือ การนำความหมายของคำเรียกอวัยวะ ตา มาใช้ในเชิงเปรียบเทียบ และทำให้ความหมายของ “ตา” มีความหมายที่สัมพันธ์กับตำแหน่ง พื้นที่ และ การบรรจุในภาชนะ เช่น ความหมายด้านความคิดและวิสัยทัศน์ ดังจะอธิบายต่อไปในแต่ละมีโนทัศน์ ดังนี้

1. มโนทัศน์ ตาคือพื้นที่

ผู้วิจัยแบ่งอุปลักษณมโนทัศน์ที่พบได้ 2 อุปลักษณ ได้แก่ [ตาคือ ตำแหน่งของการเคลื่อนที่], [ตา เป็น สภาพของพื้นที่] จากบริบทของคำที่นำมาประสมพบว่า คำที่นำมาประกอบมีสิ่งบ่งชี้ถึงความหมายที่แฝงความเป็นรูปธรรมอยู่ด้วย ได้แก่ การบอกตำแหน่ง “ต่ำ” การบอกสภาพของพื้นที่ “กว้าง” “คับแคบ” คำที่นำมาประกอบเหล่านี้ล้วนอ้างความหมายที่พื้นที่ทำให้ความหมายของ อวัยวะตา อธิบายสิ่งที่มองเห็นในประสบการณ์เชิงรูปธรรมเชื่อมโยงไปยังสิ่งที่เหนือการจับต้องได้ กลไกการเกิดอุปลักษณมโนทัศน์อาศัยความเข้าใจเรื่องพื้นที่ จากการวิเคราะห์พบถ้อยคำอุปลักษณเกี่ยวข้องกับมโนทัศน์พื้นที่ ได้แก่ *กรอบคับแคบของหูดตา ตากว้าง ตาดำ*

ตารางที่ 1 มโนทัศน์และอุปลักษณของ ตาคือพื้นที่

มโนทัศน์ต้นทาง	อุปลักษณมโนทัศน์	ตัวอย่างถ้อยคำอุปลักษณที่พบ
ตำแหน่ง/ทิศทาง	[ตา คือ ตำแหน่งของการเคลื่อนที่]	<i>ตาดำ</i>
พื้นที่ที่มีคู่ตรงข้าม	[ตา คือ สภาพของพื้นที่]	<i>ตากว้าง กรอบคับแคบของหูดตา</i>

แฉวงความหมายตามอุปลักษณมโนทัศน์ของคำเรียกอวัยวะ ตา

1.1) **ตาดำ** : *ข้าคือแม่ยิ้มคนงามงำมงาม คุ่น ๆ กันมัย ที่ใคร ๆ ก็เล่าลือ และไม่มีวันตาตัวไป เหลียวมองเจ้าเด็ดขาด!* ผมหยิกหยักศกเป็นคลื่นสีดำยาวเกือบถึงเอวตัดด้วยดอกจำปาที่ใบหูซ้ายเพื่อเพิ่มกลิ่นหอม (PRNV061)

แฉวงความหมายต้นทาง

(Source meaning)

อวัยวะ “ตา”

→

[ตา น.] + [ต่ำ ก.]

(อวัยวะตาใช้มองเห็น) + (อยู่ในระดับล่าง)

แฉวงความหมายปลายทาง

(Target meaning)

ความสามารถในการมองเห็น (visual)

[เลือกมองสิ่งที่ด้อยค่าเป็นสิ่งที่มีความ

มีความปรารถนาต่ำ]

(สภาพความสามารถในการรับรู้ของดวงตา)

ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นการเคลื่อนที่จากบนลงล่าง สอดคล้องกับมโนทัศน์พื้นที่เรื่อง “UP IS GOOD” และ “BAD IS DOWN” กล่าวคือดีคืออยู่ด้านบนและแยคืออยู่ด้านล่าง ดังนั้นพื้นที่ในมโนทัศน์นี้เป็น การเปรียบถึงระดับการมองสิ่งที่อยู่ในตำแหน่งสูงและต่ำ ซึ่ง ตา ณ ที่นี้หมายถึง สายตาเป็นสิ่งที่สามารถเคลื่อนที่ได้ การมองให้ต่ำมีความหมายตรงข้ามกับการมองให้สูง ความหมายเปรียบในบริบทนี้คือการประเมินสิ่งที่ด้อยค่าให้กลายเป็นสิ่งที่มีความหมายเนื่องจากมีความสามารถในการมองเห็นและการพิจารณาบ่อย

1.2) **กรอบของตา** : ปกติ ไม่ใช่เห็นแบบภาพลั้มลุก หรือฟลุคเจอแบบนานที่ปีหน ก็จะมีชีวิตที่ไม่จำกัดอยู่ด้วย**กรอบคับแคบของหูตา** แต่จะมีชีวิตที่เปิดกว้างด้วยอายตนะรับรู้เหนือมนุษย์ คล้ายเศรษฐกิจที่อาจเดินทางด้วยเครื่องบินเปลี่ยนบรรยากาศไปทุกมุมโลกได้ตามปรารถนา (NACHM100)

<p>แวดวงความหมายต้นทาง (Source meaning)</p> <p>อวัยวะ “ตา” →</p> <p>[กรอบ น.] + [ตา น.]</p> <p>(ขอบเขตมีสี่เหลี่ยม) + (อวัยวะตาใช้มองเห็น)</p>	<p>แวดวงความหมายปลายทาง (Target meaning)</p> <p>ความคิด วิสัยทัศน์ (vision)</p> <p>[พื้นที่ของการรับรู้]</p> <p>(สภาพของปัญญาการรับรู้ที่มีอย่างจำกัด)</p>
---	---

ตัวอย่างนี้ทำให้เราเห็นการเปรียบเทียบความหมายของการนำความเข้าใจเรื่องของพื้นที่มาใช้ได้อย่างชัดเจนกล่าวคือพื้นที่และเป็นพื้นที่ที่ไม่สามารถประเมินเป็นอาณาเขตที่แน่นอนได้ นั้นหมายถึงการเปรียบเทียบดวงตากับการมองเห็นว่ามีความคับแคบ สู่การเปรียบเทียบถึงการรับรู้ของปัญญา แสดงให้เห็นถึงแนวคิดเรื่องความแคบหมายถึงจำนวนน้อย (NARROW IS LESS) ในทางกายภาพแล้วหมายถึงการมองเห็นแต่ในการเปรียบเทียบหมายถึงการรับรู้ของสมองและสติปัญญา

1.3) **ตากว้าง** : นี้ ๆ พรหมลิขิตมาแล้ว แต่นั่นครั้งเดียวเอง อีกครั้งหนึ่งอยู่ที่การกระทำของเรา ถ้าเราขยันอดทน มุมมานะ **หูตากว้างไกล** กล้าคิดกล้าทำ มีคุณธรรม อีกครั้งที่มันเสียอย่างน้อยเราก็ไม่ได้เสียทั้งหมด เราได้อีกครั้งหนึ่งแล้ว (BIO031)

<p>แวดวงความหมายต้นทาง (Source meaning)</p> <p>อวัยวะ “ตา” →</p> <p>[ตา น.] + [กว้าง ก.]</p> <p>(อวัยวะตาใช้มองเห็น) + (มีพื้นที่มาก)</p>	<p>แวดวงความหมายปลายทาง (Target meaning)</p> <p>ความคิด วิสัยทัศน์ (vision)</p> <p>[มีมุมมองกว้างไกล รอบรู้]</p> <p>(สภาพสติปัญญาที่เต็มไปด้วยความรู้ และมีมุมมองมาก)</p>
--	--

จากตัวอย่างจะพบการปรากฏของคำว่า ตากว้างนั้นเป็นการซ้อนคำกับคำว่า “หูกว้าง” กลายเป็นคำว่า **หูตากว้างไกล** เพื่อสื่อความหมายถึง วิสัยทัศน์ จากความสามารถในการมองเห็นด้วยสายตา เปรียบเทียบการวัดเชิงกายภาพกับเรื่องของนามธรรม ขยายความหมายสู่แวดวงความหมายเกี่ยวข้องกับความสามารถในการคิด สติปัญญาของมนุษย์ ตรงกับตัวอย่างที่ 2 คือมนทัศน์ของพื้นที่ที่สามารถวัดได้ แสดงให้เห็นวิธีการคิดแบบความกว้างคือมาก (WIDE IS MORE) และสามารถเพิ่มขึ้นได้ “กว้าง” ในบริบทนี้ สื่อความหมายให้เห็นพื้นที่ที่มีอาณาบริเวณมาก เปรียบกับสติปัญญาของมนุษย์ที่มีความรอบรู้ และมีมุมมองเข้าใจได้อย่างมากมายพอที่จะตัดสินใจเรื่องราวต่าง ๆ

ตารางที่ 2 สรุปการเปรียบเทียบมโนทัศน์ความหมาย “ตา คือ พื้นที่”

มโนทัศน์ต้นทาง (Source Domian)		มโนทัศน์ปลายทาง (Target Domian)
[พื้นที่]		[ตา]
<ul style="list-style-type: none"> ● สภาพของพื้นที่ [ระยะกว้าง-แคบ] 	➔	<ul style="list-style-type: none"> ● สภาพของการรับรู้ การมองเห็น ความรู้สึก [สภาพการมองเห็น [วิสัยทัศน์]
<ul style="list-style-type: none"> ● ตำแหน่งของพื้นที่ [การเคลื่อนที่สูง-ต่ำ] 	➔	<ul style="list-style-type: none"> ● การมองเห็น วิสัยทัศน์ [วิสัยทัศน์ การมองเห็น]
<ul style="list-style-type: none"> ● สถานที่และพื้นที่ภายใน [หน้าต่างนอกห้อง] 		<ul style="list-style-type: none"> ● การแสดงออกอารมณ์ และความรู้สึก [สภาพการแสดงออกทางอารมณ์และความรู้สึก]

2. มโนทัศน์ ตาคือภาชนะบรรจุ

จากการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ในประเด็นเกี่ยวกับกลไกอุปลักษณ์ในความหมายอวัยวะ ตา ตามแนวคิดของเลคอฟท์และจอห์นสัน พบมโนทัศน์อวัยวะ “ตา” คือ “ภาชนะบรรจุ” ทั้งสิ้น 11 บริบท ความหมาย มีถ้อยคำอุปลักษณ์เกี่ยวข้องกับการบรรจุ ได้แก่ ปิดตา เปิดตา ดวงตาเป็นหน้าต่างของหัวใจ รกตา สะอาดตา ลานตา ตาว่าง เต็มตา ออกนอกตา เข้าตา ในตา สามารถวิเคราะห์มโนทัศน์ความหมายตามคุณสมบัติของภาชนะ ต่าง ๆ ดังนี้

ตารางที่ 3 มโนทัศน์และอุปลักษณ์ของ ตาคือภาชนะบรรจุ

มโนทัศน์ต้นทาง	อุปลักษณ์มโนทัศน์	ตัวอย่างถ้อยคำอุปลักษณ์ที่พบ
ภาชนะบรรจุ	[ตา คือ ภาชนะที่เปิดปิด]	ปิดตา เปิดตา
พื้นที่ปิดล้อม	[ตา คือ สภาพของพื้นที่ห้องปิดล้อม]	ดวงตาเป็นหน้าต่างของหัวใจ รกตา สะอาดตา
อาณาเขต	[ตา คือ สภาพของอาณาเขตนอกใน]	เข้าตา ในตา ลานตา
ปริมาตรในภาชนะ	[ตา คือ ภาชนะที่มีพื้นที่ว่าง]	ตาว่าง เต็มตา ออกนอกตา

แฉวงความหมายตามอุปลักษณัมนนทศัณของคำเรียกอว้ยะ ตา

1.1) **ปิดตา** : โลก โกรธ หลง และควรปิดหู **ปิดตา** ปิดปาก ไม่ฟังไม่สนใจในเรื่งไม่เป็นเรื่ง เห็นอะไรไม่สบยตาก็แนะนำเขาจะเชื่อหรือไม่ก็ให้มันผ่านไปเสีย ไม่เอาเป็นอารมณ์ ไม่นินทาว่าร้ายใคร (NACHM126)

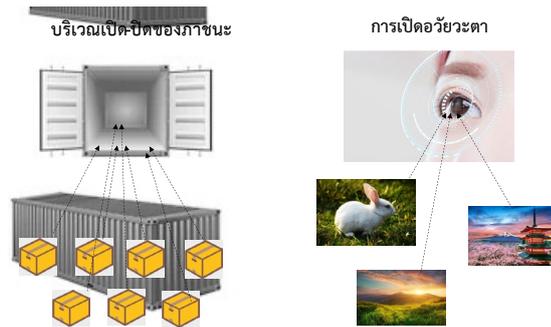
แฉวงความหมายต้นทาง (Source meaning)	→	แฉวงความหมายปลายทาง (Target meaning)
อว้ยะ “ตา” [ปิด ก.] + [ตา น.] (นำวัตถุบดบังจนสนิท) (อว้ยะตาใช้มอเห็น)	→	การรับรู้ (perception) [ไม่รับรู้ ไม่เห็น] (สภาพการรับรู้ถูกปิดกั้น)

ในความหมายของคำว่า ปิดตา จากบริบทนี้ หมายถึง การไม่รับรู้ สามารถอธิบายได้ว่าผู้ใช้ภาษาเปรียบเทียบบว้ยะตากับภาษาณะที่มีลักษณะของการเปิด-ปิด เมื่อปิดตาแล้วจะไม่มีสิ่งใดสามารถลอดผ่านเข้าไปในช่องตาได้ ผู้ใช้ภาษาเปรียบเทียบการมอเห็นภาพต่าง ๆ รวมถึงการรับรู้เรื่งราวว่าเป็นวัตถุสิ่งของที่เข้าไปในช่องของภาษาณะ

1.2) **เปิดตา** : ปรากฏต่อการรับรู้ของเรามากขึ้นเท่านั้น ปรากฏขึ้นเป็นมหัศจรรย์ต่อจิตของเราต่อจิตของเราเสมอเพียงเราให้โอกาสตัวเรา **เปิดตา** ขึ้นดูให้เห็น เมื่อพุดถึงชีวิตทั้งหลายที่มีตามองเข้าไปในโลกและมีการรับรู้การมอเห็นได้ (ACHM034)

แฉวงความหมายต้นทาง (Source meaning)	→	แฉวงความหมายปลายทาง (Target meaning)
อว้ยะ “ตา” [เปิด ก.] + [ตา น.] (เผยออกให้มีช่องว่างเข้าออกได้) + (อว้ยะตาใช้มอเห็น)	→	การรับรู้ (perception) [มอเห็นได้มากขึ้น] (สภาพการรับรู้เปิดกว้างออก)

ในทำนองเดียวกับความหมายของการเปิดตา เป็นคำตรงข้ามกับคำว่า ปิดตา ในข้อที่หนึ่ง ซึ่งหมายถึงการเปิดตาเพื่อให้มอเห็นสามารถรับภาพเข้าสู่การรับรู้ของสมอภายในทำให้ผู้ที่เปิดตานี้มีความเข้าใจกับเรื่งราวต่าง ๆ ได้มากยิ่งขึ้น เรื่งราวและภาพเหล่านั้นเปรียบกับวัตถุที่เข้าไปในภาษาณะหรือดวงตา

ภาพที่ 6 การเปรียบเทียบการบรรจุโดยมีพื้นที่เปิด-ปิดเพื่อนำสิ่งของเข้าไปภายใน
ตู้คอนเทนเนอร์และการมองเห็นของดวงตาเมื่ออยู่ในสภาพเปิด (ผู้วิจัย, 2567)

1.3) ดวงตาเป็นหน้าต่างของดวงใจ : จะเป็นสิมรกดเรื่องรองมากขึ้นกว่าเดิม หากคนมองนั้นหรือ
หัวเราะขึ้นออกมาเสียแล้ว รู้อะไรไหม คำว่าดวงตาเป็นหน้าต่างของหัวใจนี้เหมาะมากกับปอนด์ที่สุดเลย.." แม้
จะมีเพียงความเงียบเป็นคำตอบให้กับคำปรารภนั้น และแม้ว่าเจ้าตัวจะรับรู้ (PRNV011)

แฉวงความหมายต้นทาง

(Source meaning)

อวัยวะ “ตา”

→

[ตา น.]

(อวัยวะตาใช้ในการแสดงออก)

แฉวงความหมายปลายทาง

(Target meaning)

หน้าต่าง (Window)

การแสดงออก (Expression)

[กรอบที่แสดงให้เห็นของภายในตัวห้อง/บ้าน]

(สภาพการแสดงออกความรู้สึกผ่านสายตา)

แฉวงความหมายต้นทาง

(Source meaning)

อวัยวะ “หัวใจ”

→

[หัวใจ น.]

(อวัยวะหัวใจใช้สูบฉีดเลือด)

แฉวงความหมายปลายทาง

(Target meaning)

ห้อง (Room)

ความคิด ความรู้สึก (Feeling)

[ห้องที่กักเก็บความคิดและความรู้สึก]

(สภาพพื้นที่ของการเก็บความคิดและความรู้สึก)

การเปรียบเทียบดวงตาและหน้าต่างนั้นทำให้เห็นว่าดวงตาเป็นพื้นที่ปิดล้อมภายในห้อง ลักษณะพื้นที่ปิด
ล้อมที่มีปริมาตรนี้คือลักษณะหนึ่งของภาชนะที่มีลักษณะให้เข้าหรือออก สิ่งใดก็ตามสามารถเคลื่อนที่เข้าออก
ได้โดยเปรียบเทียบการแสดงความรู้สึกกับพื้นที่ของช่องหน้าต่าง การหลั่งไหลออกมาด้านนอกทำให้เห็นรายละเอียด
ที่ปรากฏภายในห้องนั้นคือความรู้สึกต่าง ๆ ที่ปรากฏภายในห้องหรือหัวใจ โดยใช้บ้านเป็นสถานที่เหมือนกับ
ร่างกายของมนุษย์ มีดวงตาและหัวใจคือหน้าต่างและห้องเป็นองค์ประกอบนั่นเอง ในมโนทัศน์นี้แสดงให้เห็น
อย่างชัดเจนถึงลักษณะทางกายภาพของดวงตาซึ่งมนุษย์เราใช้สายตาแสดงความรู้สึกเป็นธรรมชาติเนื่องจาก
ดวงตาและสมองสั่งการอยู่ใกล้กันทำให้เราใช้ดวงตาเป็นอวัยวะของการแสดงความรู้สึกออกมา

1.4) รกตา : บนทางเท้า ร้านรวงและแผงลอยแผ่หลาเต็มไปหมด แต่กลับดูไม่เกะกะหรือรกตาเท่าไร ด้านหนึ่งเป็นร้านขายเครื่องประดับทำจากหินสี อีกด้านเป็นร้านขายกระเป๋าฮิปซีสีฉูดฉาด ข้าง ๆ คือร้านขายยีนดีไซน์แปลกกับรองเท้าบูทหนัง (PRNV008)

<p>แฉดววงควมหมยต่นทง (Source meaning)</p> <p>อว้ยวะ “ตง” →</p> <p>[รก ว.] + [ตง น.]</p> <p>(วรงยงน่เบรเบยบ) + (อว้ยวะตงอช้มองเห่น)</p>	<p>แฉดววงควมหมยปลยทง (Target meaning)</p> <p>การมองเห่น (Visual)</p> <p>[รู้สึกน่มน่มอง]</p> <p>(สภพทช้ตต่อกรรรับรู้อองดววงตง)</p>
---	---

1.5) สะอวดตง : น่นคงน่ดอเตนเทกบชยว้ยกลงคนหน้ตงเคร่งชรมสวมเสื่อและกงงสช้ชว สะอวดตงช้ชุดก่น สช้ระสวมหมวกฝ้ปกแคบสช้ชว เขย่นอยู้ต่นข้ง ในตงหน่งทช้มองเห่นพวกเรทง้เจ็ดแปดคนอย่งช้ตเจน น่มน่ครในกล่มชองเรจระรดสยตง (BIO037)

<p>แฉดววงควมหมยต่นทง (Source meaning)</p> <p>อว้ยวะ “ตง” →</p> <p>[สะอวด ว.] + [ตง น.]</p> <p>(วรงยงน่เบรเบยบ) + (อว้ยวะตงอช้มองเห่น)</p>	<p>แฉดววงควมหมยปลยทง (Target meaning)</p> <p>การมองเห่น (Visual)</p> <p>[รู้สึกตต่อสยตง]</p> <p>(สภพทช้ตต่อกรรรับรู้อองดววงตง)</p>
--	---

ในตงอย่งทช้ 1.4-1.5 แสดงเห่นมโนทศน่พ่นทช้เร่องการเบรยบเทยบกบการจ้ดววงชองกยในพ่นทช้หองปดล้อมหน่ง ๆ กล้วค้อ ดววงตงชองเรเบรพ่นทช้ส้สำหรับจ้ดววงกยในหอง การมองเห่นสช้ทช้ถูกจ้ดววงอย่งเกะกะค้อสภพทช้ท้ทำให้รู้สึกลงควมน่เบรเบยบ ในขณะทช้ของทช้วรงอย่นอยให้ควมเบรเบยบมกกว่เบรเบยบเทยบในระดบแฉดววงควมหมยชองการมองเห่น ช้ทงกยภพแล้วดววงตงเรน่ได้สกปรกหรือสะอวดแต่อย่งใด ทงน่ น่มจ้จ้ดววตงสะอวดสทอนมโนทศน่ ตง เบรน่วตลู่สช้ชอง เน่องจกบรบทค้คู้ตรงช้ม รก-สะอวด ท้ให้สเมทรช้ใจได้ถึงสทงทช้มีพ่นทช้ล้องและการจ้ดววงชองในพ่นทช้ทช้มีล้กษณะปดล้อมมกกว่ช้ช้เบรเบยบชองภพชณะทช้มีพ่นทช้ปดล้อมตงมเกณท

1.6) ช้ช้ตง : กบผู้ล้กผู้ใหญ่ท้พร้อมจะเจรจาสู่ทงหน่งควมส้เรจท้ให้ผู้ใหญ่เกดเมตตง ท้กงน่ต่ง ๆ ในรบบแปลล ก ๆ และในรบบระยุคท้ใหม่ จ้ช้ช้ช้ตงกรมมกร อยูกบคนหม่มมก กจ้การกบคนหม่มมกจะน้ช้คลภทงควมคดและการกรท้ม้ให้ (NWCOL079)

<p>แฉดววงควมหมยต่นทง (Source meaning)</p> <p>อว้ยวะ “ตง” →</p> <p>[ช้ช้ ก.] + [ตง น.]</p> <p>(กรยการเคลล่อนท้ช้ช้) + (อว้ยวะตงอช้มองเห่น)</p>	<p>แฉดววงควมหมยปลยทง (Target meaning)</p> <p>ควมพอใจ(satisfied)</p> <p>[เบรน่ท้ต่งตง ถูกใจผู้ล้อก]</p> <p>(สภพควมพอใจ)</p>
--	---

ในบริบทความหมายของเข้าตา ณ ที่นี้หมายถึงการเป็นที่ถูกเลือก คือมีความถูกใจ เช่นเดียวกับการที่วัตถุใด ๆ สามารถเคลื่อนที่เข้าไปอยู่ในภาชนะนั้นได้

1.7) ในตา : เพียงครู่เดียว กระดาษขาว ๆ ที่วางแปลาก็ปรากฏชัดเป็นรูปร่าง เขายิ้มออกมา แม่สาวข้างห้องยื่นทำหน้าบูดในดวงตาวมีกองเพลิงลุกโชนอยู่ข้างกุญแจสีดำดอกโตกว่าปกติที่วางอยู่แทบเท้า เขาหัวเราะออกมาเบา ๆ (PRNV074)

แฉวงความหมายต้นทาง

(Source meaning)

อวัยวะ “ตา” →
[ใน บพ.] + [ตา น.]
(ภายใน) + (อวัยวะตาใช้สื่อความรู้สึก)
[มี ก.] + [กองเพลิง น.]
(การประกอบขึ้น) + (ไฟมีอุณหภูมิร้อนจัด)

แฉวงความหมายปลายทาง

(Target meaning)

การแสดงความรู้สึก (expression)
[ความรู้สึกที่แสดงออกผ่านสายตา]
(สภาพการแสดงออกด้านอารมณ์)
[ความร้อน โกรธจนเป็นไฟ]
(สภาพการแสดงออกด้านอารมณ์โกรธ)

ในความหมายของคำว่า ในดวงตาวมีกองเพลิงนี้ หมายถึง การสังเกตอารมณ์โกรธของผู้ที่แสดงออกมาผ่านทางสายตา มีมีโนทัศน์เกี่ยวข้องกับภายนอก - ภายใน โดยความหมายของอาการโกรธนั้นสัมพันธ์กับอุณหภูมิความร้อนของเปลวไฟที่สามารถบรรจุได้ เปรียบการบรรจุเพลิงเข้าไปในดวงตา

1.8) ลานตา : ส่วนใหญ่ก็จะเลือกมาหมดพอไปเทรนนิง ก็รู้ว่าถ้าเราเอามาหมด ก็เหมือนร้านใหญ่ของเขาที่ญี่ปุ่น พอจัดแล้วก็ไม่ได้ถึงกับดูลานตา ถึงกับจะต้องเลือกสีบางสี เป็นครั้งแรกที่ทำงานกับญี่ปุ่น เป็นยังไงบ้างคะ (BIO001)

แฉวงความหมายต้นทาง

(Source meaning)

อวัยวะ “ตา” →
[ลาน น.] + [ตา น.]
(ขอบเขตบริเวณกว้าง) + (อวัยวะตาใช้มองเห็น)

แฉวงความหมายปลายทาง

(Target meaning)

การมองเห็น(Visual)
[มองเห็นได้มาก มีสิ่งปรากฏอยู่มากบนตา]
(สภาพการมองเห็นบนดวงตา)

คำศัพท์ทางจิตวิทยาเรียกการมองเห็นนี้เรียกว่าลานสายตา (visual field) ที่หมายถึงรัศมีการมองเห็น ซึ่งในบริบทความกว้างของตา ณ ที่นี้เปรียบกับพื้นที่ของสายตาที่สามารถรับรู้ได้ ความกว้างของตา ณ ที่นี้สัมพันธ์กับภาพของตาที่รับรู้ สายตาจึงเปรียบได้กับพื้นที่ของภาพผ่านการรับรู้ของดวงตาใช้ในความหมายเปรียบถึง ภาพที่ปรากฏมีสิ่งปรากฏต่อสายตาอย่างหลากหลาย การมองเห็นภายในลานสายตาจึงขยายออกได้อย่างกว้าง การที่สามารถมองเห็นอะไรได้อย่างชัดเจนและมองได้อย่างหลากหลายอาศัยความเข้าใจเรื่องความกว้างของพื้นที่เพราะภาพที่เรามองเห็นได้นั้นมีขอบเขต (area) ในทำนองเดียวกัน คำตรงข้ามของตาแคบก็จะมี ความหมายถึงการมองไม่เห็นเพราะมีพื้นที่อย่างจำกัดในการรับภาพ เช่นเดียวกับ

การที่มีพื้นที่ภายในดวงตาว้าง (ความหมายเปรียบ) นั้นหมายถึงการที่ผู้คนสามารถรับรู้สิ่งต่าง ๆ ได้มาก มีความครอบคลุม ชัดเจน และมีความรอบรู้ ซึ่งภาพที่มองเห็นได้อย่างเด่นชัดปรากฏเป็นลานกว้างในตา (Eye field)

1.9) ตาว้าง : แยกเก้าอี้กับใครให้หงุดหงิด แทนที่จะเก็บเบาะใต้ถุนร้าน กลับไปเก็บเบาะเสียทุกร้าน ซิมไปเรียบอย่าเหลือติดขาม **ตาว้าง**ปากก็ไม่ควรจะว่างให้เหงาใจ ไซ้ไหม คืบวันที่ ๒๗ มกราคมนั้น ได้รับแพกซ์จากผู้ที่มาชมท่าน (NWCOL037)

แหวดวงความหมายต้นทาง
(Source meaning)

อวัยวะ “ตา”

[ตา น.] + [ว่าง ก.]

→

แหวดวงความหมายปลายทาง
(Target meaning)

การจดจ่อ (attention)

[การมองเห็นที่ว่างเปล่า ไม่ได้
ใช้สายตามองในสิ่งที่ต้องการ
เปรียบเทียบกับสายตาที่ไม่ได้
จดจ่อกับสิ่งใด]

(อวัยวะตาใช้มองเห็น) + (มีพื้นที่ว่างเปล่า)

(สภาพการจดจ่อใช้สมาธิ)

ความหมายของคำว่า ตาว้าง ณ ที่นี้หมายถึงการไม่จดจ่อกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือไม่ได้เห็นในสิ่งที่ตัวเองต้องการ เหมือนกับความว่างเปล่าที่อยู่ภายในภาชนะบรรจุ เช่นเดียวกับการมองเพื่อจดจ่อของมนุษย์ที่ไม่ได้จดจ่อกับสิ่งใดเป็นพิเศษ

1.10) เต็มตา: ความเบาสบายและเต็มเปี่ยมไปด้วยความดีใจเหลือล้นที่ได้เห็นหน้ากัน เพื่อนรักของ หล่อน เป็นครั้งแรกที่แทนใจสบตากับเขา **เต็มตา** นิ่งและนาน ด้วยความสุขบริสุทธิ์ใจอย่างยิ่งนักฉันไม่เคยดีใจเท่าวันนี้มานานแล้ว ดีใจจริง ๆ (LWTPS004)

แหวดวงความหมายต้นทาง
(Source meaning)

อวัยวะ “ตา”

[เต็ม ว.] + [ตา น.]

→

แหวดวงความหมายปลายทาง
(Target meaning)

ความสามารถในการมองเห็น (visual)

[สามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจน]

(สภาพการเต็มจนเต็ม) + (อวัยวะตาใช้มองเห็น)

(สภาพการรับภาพ มองเห็น)

ในบริบทความหมายของคำว่า เต็มตา ณ ที่นี้หมายถึงสามารถมองได้อย่างเต็มที่ การสบตาหรือการมองเห็นภาพอย่างชัดเจน คำว่า เต็ม ทำให้เห็นบริบทของการใช้ความเข้าใจเรื่องพื้นที่ภายในดวงตาที่สอดคล้องกับมโนทัศน์ของภาชนะที่มีความเต็มจากการเต็มสิ่งใด ๆ ลงไปเช่นของเหลว เป็นต้น

1.11) ออกนอกหน้านอกตา : คอมเพล็กซ์ Electra complex ซึ่งเด็กหญิงและเด็กชายอายุ 3-5 ขวบ วัยนี้จะแสดงความรักพ่อหรือแม่เพศตรงข้ามอย่าง ออกนอกหน้านอกตา ขณะเดียวกันจะแอบเกลียดแบบบทบาททางเพศของบิดาหรือมารดาเพศเดียวกับตน ซึ่งถือว่าเป็นพฤติกรรมปกติ (ACSS045)

แฉวงความหมายต้นทาง

(Source meaning)

อวัยวะ “ตา” →

[ออกนอก ว.] + [ตา น.]

(สภาพบริเวณนอกขอบเขต) + (อวัยวะตาใช้สื่อความรู้สึก) (สภาพการแสดงออกด้านอารมณ์)

แฉวงความหมายปลายทาง

(Target meaning)

การแสดงความรู้สึก (expression)

[ความรู้สึกที่แสดงเกินออกมา
จนเห็นได้ชัด]

ในบริบทนี้หมายถึงการปลดปล่อยความรู้สึก เพื่อแสดงออกของอารมณ์ความรู้สึกเกินขอบเขตของสายตาส่งออกมาได้ โดยธรรมชาติของมนุษย์เรานั้นใช้สายตาเพื่อแสดงออกถึงความต้องการ ความคิดนอกเหนือจากบริเวณภายในดวงตา (Container A) แล้วทำให้เราเข้าใจถึงมโนทัศน์ขอบเขตภายนอก (Container B) ที่เป็นการเปรียบถึงการแสดงออกที่ล้นหรือเกินออกมาจากสายตา โดยมโนทัศน์ผู้ใช้ภาษาเปรียบตาทะลุขอบเขตที่เดิมความรู้สึกจลนและเกินออกมาจากภาษาตา

ตารางที่ 4 สรุปการเปรียบเทียบมโนทัศน์ความหมาย “ตา คือ ภาษา”

มโนทัศน์ต้นทาง (Source Domian)		มโนทัศน์ปลายทาง (Target Domian)
[ภาษาและการบรรจุ]		[ตา]
<ul style="list-style-type: none"> ● บรรจุสิ่งที่เป็นรูปธรรม [สิ่งของ] [ภาพ] [แก๊ส และอุณหภูมิจ] 	➔	<ul style="list-style-type: none"> ● บรรจุสิ่งที่เป็นนามธรรม [การรับรู้] [การมองเห็น] [การแสดงออกด้านอารมณ์ความรู้สึก]
<ul style="list-style-type: none"> ● อานาเขตการเข้า-ออก [ภายในพื้นที่บรรจุ] [ภายนอกพื้นที่บรรจุ] 	➔	<ul style="list-style-type: none"> ● ตามีลักษณะช่องเข้าและออกได้ [อยู่ในความสนใจ] [อยู่นอกความสนใจ]
<ul style="list-style-type: none"> ● สถานที่และพื้นที่ภายใน [หน้าต่างนอกห้อง] 	➔	<ul style="list-style-type: none"> ● การแสดงออกอารมณ์ และความรู้สึก [สภาพการแสดงออกทางอารมณ์และความรู้สึก]
<ul style="list-style-type: none"> ● ปริมาตรของภาษา [พื้นที่ว่าง] 	➔	<ul style="list-style-type: none"> ● ตามีความเป็นช่องและมีพื้นที่ [มีการมองเห็นเป็นบริเวณกว้าง มีวิสัยทัศน์]
<ul style="list-style-type: none"> ● การปิดเปิดของภาษา 	➔	<ul style="list-style-type: none"> ● ตามีลักษณะการเปิดและปิด

[ภาพขณะปิด]

[มองไม่เห็น ไม่รับรู้ ขาดวิสัยทัศน์]

[ภาพขณะเปิด]

[มองเห็นรับรู้ได้ มีวิสัยทัศน์]

อภิปรายผล

ข้อมูลคำว่า “ตา” ในการศึกษาคำนี้ พบอยู่ในรูปแบบของคำประสม และปรากฏร่วมเป็นคำซ้อนกับคำอื่นหลากหลายบริบท มโนทัศน์ความหมาย “ตา” คือพื้นที่ทั้งสิ้น 3 บริบทความหมาย มีถ้อยคำอุปลักษณะเกี่ยวข้องกับคุณลักษณะของความเป็นพื้นที่ ได้แก่ *กรอบคับแคบของหูดตา ตากว้าง ตาต่ำ* และ มโนทัศน์ ตา คือภาพขณะบรรจุพบทั้งสิ้น 11 ความหมาย มีถ้อยคำอุปลักษณะเกี่ยวข้องกับการบรรจุ ได้แก่ *ปิดตา เปิดตา ดวงตาเป็นหน้าต่างของหัวใจ รกตา สะอาดตา ลานตา ตาว้าง เต็มตา ออกนอกตา เข้าตา ในตา*

มโนทัศน์ **ตา คือพื้นที่และทิศทาง** เกิดจากการเชื่อมโยงกับประสบการณ์เชิงพื้นที่ (spatial experience) มโนทัศน์พื้นที่เป็นความเข้าใจทางกายภาพ (Physical) เชื่อมโยงเข้าหามโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่เป็นนามธรรม (Ontological) คือ วิสัยทัศน์ (Vision) การแสดงอารมณ์ความรู้สึก (emotional space) โดยพบว่า ความหมายของการมองเห็นคือสิ่งที่สามารถวัดได้โดยระยะกว้าง-แคบ รวมถึงความเป็นศูนย์กลาง ไกล-ไกล ในมโนทัศน์นี้ทำให้ได้เห็นถึงการเปรียบเทียบการเคลื่อนที่อย่างมีทิศทาง การเห็นมโนภาพของตำแหน่ง รวมถึงเห็นภาพจำลองของพื้นที่ขนาดใหญ่ที่เกิดขึ้นภายในดวงตา ถ้อยคำอุปลักษณะที่พบในมโนทัศน์นี้ ได้แก่ *กรอบคับแคบของหูดตา ตากว้าง ตาต่ำ* เป็นต้น โดยความหมายที่พบนั้นจะสัมพันธ์กับเรื่องของความสามารถในการมองเห็นและวิสัยทัศน์ เปรียบให้เห็นว่าการมองเห็นและความคิดนั้นมียุทธศาสตร์ที่สามารถวัดได้ ขยายความหมายจากเรื่องของการมองเห็นสู่ความเข้าใจเชิงวิสัยทัศน์ Space of: Visual → Vision สามารถประเมินเป็นความสั้น-ยาว กว้างแคบ ต่ำสูง ซึ่งสะท้อนเห็นถึงวิธีการเชื่อมสัมพันธ์ในระบบปริขานของผู้ใช้ภาษาว่า “GOOD IS UP AND BAD IS DOWN” หมายถึง “ดีคือเคลื่อนสูงขึ้นและแย่คือเคลื่อนต่ำลง” และ “WIDE IS MORE AND NARROW IS LESS” หมายถึง “กว้างคือมากขึ้นและแคบคือน้อยลง”

ข้อที่พบนี้สอดคล้องกับงานวิจัยปริขานของมนุษย์ที่มีต่อประสบการณ์เชิงพื้นที่ ในงานวิจัยเรื่อง “ดีคือขึ้น-การศึกษาอุปลักษณะเชิงพื้นที่โดยวิธีสังเกตการณ์พฤติกรรม”(Good is up – Spatial metaphor in action observative) ของเจนน่า กือทวาลด์ และคณะ (Gottwald et al., 2015) ในการทดลองสังเกตการณ์ให้ผู้เข้าทดลองทำการประเมินแก้วด้วยการวางแก้วมีลักษณะต่าง ๆ กัน เช่น สี รูปร่าง วางบนชั้นโดยจัดตามแนวตั้งคือสูง กลาง และต่ำ จากนั้นสังเกตถึงพฤติกรรมการแสดงออกโดยการถามถึงวิธีการประเมินต่อแก้วน้ำว่าใช้วิธีอะไร ความเห็นต่อการมอบแก้วให้เป็นของขวัญกับเพื่อน และหากต้องซื้อยินยอมซื้อในราคาไหน ผลการทดลองได้ข้อสรุปว่า จากสมมติฐานว่าการกระทำในแนวตั้งส่งผลต่ออารมณ์และความรู้สึกที่ต่างกัน โดยผ่านถ้อยคำอุปลักษณะเชิงพื้นที่ “ดีอยู่ในตำแหน่งด้านบน” และ “แย่อยู่ในตำแหน่งด้านล่าง” แสดงให้เห็นผลการสังเกตว่าการจัดตำแหน่งของวัตถุสัมพันธ์กับอารมณ์ที่กลาง ๆ จะทำให้เกิดการเรียงมีผลแบบบวกมากกว่าอารมณ์ด้านลบ คือวางในทิศทางขึ้นมากกว่าเมื่อเทียบกับทิศทางลง ซึ่งกล่าวได้ว่า วัตถุที่มีความหมาย

เชิงบวกและการกระทำทางบวกอย่างนั้นสัมพันธ์กับปฏิสัมพันธ์เชิงกายภาพที่สูง ในขณะที่วัตถุเชิงลบและการกระทำแบบลบสัมพันธ์กับปฏิสัมพันธ์เชิงกายภาพที่ต่ำ ซึ่งแสดงถึงประสบการณ์เรื่องพื้นที่ อุปัักษณ์ “ดีคือขึ้น” และ “แยคือลง” โดยเป็นประสบการณ์ทางกายเชื่อมกับประสบการณ์เรื่องพื้นที่มีโนทัศน์ **ตา คือภาชนะ**

ในมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาไทยได้ตั้งคุณสมบัติการบรรจุภายในวัตถุสิ่งของ เปรียบกับการบรรจุเข้าไปในอวัยวะตา ได้แก่ คุณสมบัติการเข้า-ออก คุณสมบัติภายใน-นอก การมีปริมาตร การเปิด-ปิด เป็นต้น จากการศึกษาพบว่าความหมายของอวัยวะตาที่เกี่ยวข้องกับภาชนะบรรจุนั้นมักเกี่ยวข้องกับความหมายของเรื่อง การแสดงออกถึงความรู้สึกผ่านสายตา และการรับรู้ผ่านสายตาไปยังสมอง การแสดงออกจะสัมพันธ์กับเรื่องของภาชนะ การเติม ส่วนเรื่องการรับรู้จะสัมพันธ์กับทั้งภาชนะและพื้นที่ กล่าวคือ การรับรู้คือการสะสม การจัดเก็บ โดยสิ่งที่บรรจุไว้ในภาชนะดวงตานั้นมีรูปร่างที่ไม่แน่นอน สิ่งที่ถูกรูปร่างเข้ามามีความสัมพันธ์กับเรื่องของการรับรู้ เช่น การมองเห็น ถ้อยคำอุปัักษณ์ที่ทำให้เห็นมโนทัศน์นี้เช่น *ในตา เข้าตา เต็มตา ตาว่าง เปิดตา ปิดตา* ถ้อยคำลักษณะนี้ทำให้เกิดภาพของสภาพและปริมาตรที่อยู่ภายในภาชนะ รวมถึงการเคลื่อนที่ของสิ่งที่บรรจุเข้าสู่ภาชนะ อีกทั้งสิ่งที่ออกจากภาชนะนั้นมักจะมีสัมพันธ์กับเรื่องของการแสดงออกทั้งเรื่องของอารมณ์ความรู้สึก ถ้อยคำอุปัักษณ์ที่ทำให้เห็นมโนทัศน์นี้เช่น *ออกนอกตา* เป็นต้น นอกจากนี้ดวงตายังใช้เป็นพื้นที่แห่งการแสดงความรู้สึก เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะบริเวณของดวงตาอยู่ใกล้กับสมองมากที่สุดดังนั้นทั้งสองอวัยวะจึงเชื่อมสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นเกือบจะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังพบในความหมาย *ตาเป็นหน้าต่างของหัวใจ* กล่าวคือเปรียบเทียบดวงตาเป็นพื้นที่ช่องแสดงออกถึงความรู้สึกภายใน ซึ่งล้วนเป็นการนำเสนอประสบการณ์เกี่ยวกับพื้นที่ปิดล้อมเข้ามาเชื่อมโยงนั่นเอง จากการศึกษาโนทัศน์การบรรจุพบว่า ผู้ใช้ภาษาไทยเปรียบอวัยวะ **ตาเป็นภาชนะของความรู้สึก (Eye is Container of feelings)** และ **ตาเป็นภาชนะใส่ภาพ (Eye is Container of image)** วิสัยทัศน์ (Vision) → ความนึกคิด (Thought) เช่นในความหมายของการมีวิสัยทัศน์ และ การบรรจุเข้าออก (Container) → อารมณ์ความรู้สึก (Emotion) เช่นตัวอย่างบริบทของการสื่ออารมณ์ที่สามารถเอ่อล้นออกมาผ่านตาได้

สำหรับประเด็นการศึกษามโนทัศน์ภาชนะ คำว่า ภาชนะที่เรากล่าว ณ ที่นี้มีได้หมายถึงเพียง ภาชนะใส่อาหาร น้ำดื่ม เท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงวัตถุใด ๆ ที่สามารถใช้ดวง เต็ม มีพื้นที่สำหรับจัดเก็บหรือบรรจุ (Contain) สิ่งต่าง ๆ ดังนั้น มโนทัศน์เรื่อง ภาชนะ มีเพียงสื่อถึงวัตถุใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใส่อาหารที่มีว่าจะ เป็น แก้ว จาน ถ้วย หม้อเท่านั้น แต่ยังรวมถึงสิ่งต่าง ๆ ที่ทำหน้าที่บรรจุสรรพสิ่งได้อีกด้วย เช่น ถัง ตะกร้า รถบรรทุก ไมโครชิพ(ที่เก็บความจำ) ตู้เย็น ฯลฯ ความสัมพันธ์ระหว่างอวัยวะในร่างกาย และวัตถุที่ทำหน้าที่เป็นภาชนะนั้นมีความสอดคล้องกันคือ ในอวัยวะร่างกายของเราบางอย่างสามารถเติมเต็มสิ่งต่าง ๆ เข้าไปได้ อย่างวัตถุวิสัย กล่าวคือเราสามารถเติมหรือบรรจุบางสิ่งเข้าไปในร่างกายได้จริง เช่น การดื่มน้ำหรือใส่อาหารผ่านปากเพื่อบรรจุไว้กระเพาะอาหารอีกทอดหนึ่ง, การกำเหรียญหรือสิ่งของเล็ก ๆ เอาไว้ในอุ้งมือ, การสูบอากาศผ่านกระบวนการหายใจจากจมูกเพื่อเก็บอากาศธาตุต่าง ๆ ในปอด, การถ่ายเลือดเข้าเส้นเลือด เป็นต้น

ทั้งสองมโนทัศน์นั้นทำให้เราเห็นหลักการเชื่อมโยงระหว่างความเข้าใจเชิงรูปธรรมคือเรื่องของพื้นที่และภาษา กับเรื่องของนามธรรมเช่นวิสัยทัศน์และความรู้สึกภายในจิตใจ เราสามารถรับรู้ได้ในแง่ของรูปธรรมดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้นว่าร่างกาย/อวัยวะมนุษย์สามารถบรรจุของบางสิ่งได้จริง อย่างไรก็ตามเมื่อมนุษย์ถ่ายทอดภาษาโดยมีเจตนาสื่อความหมายในเชิงเปรียบเทียบแล้วส่วนหนึ่งย่อมมีความสัมพันธ์แบบภวสัมพันธ์กล่าวคือ คุณสมบัติของวัตถุที่จับต้องได้อาจเป็นต้นแบบของความหมายนามธรรม เช่น ความดี ความรัก อุดมการณ์ ความคิด ค่านิยม ฯลฯ โดยองค์ประกอบบางประการระหว่างมโนทัศน์ของวัตถุมีความสัมพันธ์กันระหว่างความเป็นวัตถุและการทำหน้าที่ของอวัยวะ

คุณสมบัติของความสอดคล้องเหล่านั้นจึงเชื่อมโยงสู่มโนทัศน์ความหมายเชิงนามธรรม (Ontological) ซึ่งคำเรียกในอวัยวะร่างกายในภาษาไทย ในส่วนมโนทัศน์เรื่องพื้นที่ (space) แนวคิดของเลคอปท์และจอห์นสัน (2003) กล่าวว่ามีความเกี่ยวข้องกับปัจจัยทางสังคมและประสบการณ์ทางร่างกายเป็นพื้นฐาน โดยสัมพันธ์กับเรื่องของการศึกษา เช่น การแบ่งแยกฐานะทางสังคมเป็นลำดับชั้น, โขกชะตาชีวิตมนุษย์ ยามขึ้น-ลง, ความเจริญก้าวหน้า-ความล้าหลัง, ตำแหน่งศูนย์กลาง - ชายขอบ เป็นต้น คำที่สื่อความหมายมักจะปรากฏร่วมกับคำที่ถูกใช้ในบริบทเปรียบเทียบทำให้เราเห็นภาพของการเคลื่อนไหวและเคลื่อนที่อย่างมีทิศทางอาศัยความเข้าใจเรื่องพื้นที่ที่เป็นพื้นฐานสำคัญ เนื่องจากการเคลื่อนของสรรพสิ่งนั้นจะต้องมีพื้นที่เพียงพอให้เคลื่อนย้ายสิ่งต่าง ๆ ได้ นอกจากนี้มโนทัศน์เรื่องการบรรจุ (Container) มีความสัมพันธ์กับชีวิตประจำวันของเราโดยตรง กล่าวคือ มนุษย์เราใช้ประสบการณ์ทางกาย (bodily experiences) เชื่อมโยงกับสิ่งรอบตัวผ่านกิจกรรม/กิจวัตรต่าง ๆ ในชีวิต เช่น การอาบน้ำใส่แก้ว การหยอดเหรียญใส่กระปุกออมสิน การเก็บปากกาในกล่องดินสอ การเติมน้ำมันรถ การตัดบาตรพระ การใส่ของในกระเป๋า การจัดเก็บของในกล่องพัสดุ ฯลฯ

อย่างไรก็ดี ดังที่ได้กล่าวถึงประเด็นของนามนัยในส่วนหนึ่งของการวิเคราะห์ เนื่องจากอยู่นอกขอบเขตของการนำเสนอผลการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงมิได้อธิบายในประเด็นนี้โดยละเอียดมากนัก ซึ่งเมื่อพิจารณาโดยละเอียดจะพบว่าในแต่ละรายการคำที่นำเสนอมานั้นมีความเชื่อมโยงกับนามนัยอยู่มากเช่นกัน โดยนามนัยเป็นกลไกพื้นฐานที่สุดที่ทำให้ความหมายของอวัยวะ ตา ถูกนำไปใช้ในความหมายของการมองเห็น การแสดงออกอันเป็นความหมายที่อยู่ในแวดวงความหมายในหน้าที่ของอวัยวะ ตา เกี่ยวข้องโดยตรงกับการรับรู้ทางกาย (BODILY OVER PERCEPTUAL) (Evan & Green, 2007) ซึ่งควรจัดให้อยู่ในมโนทัศน์ของนามนัย ต่อมาความหมายถูกขยายออกในความหมายที่มีความนามเป็นนามธรรมยิ่งขึ้น เช่น ความหมายของความคิดและวิสัยทัศน์ ซึ่งมีอุปลักษณะเป็นกลไกสำคัญโดยเห็นได้อย่างชัดเจนเมื่อพิจารณาจากถ้อยคำที่นำมาประกอบอันเกิดจากมโนทัศน์ที่มีอาศัยความเข้าใจในสิ่งที่เป็นรูปธรรมเช่น พื้นที่และภาษา เช่น ผู้ใช้ภาษาเข้าใจว่าการมองเห็นคือการรับเข้ามาผ่านภาษาและแสดงออกทางอารมณ์ออกไปได้ผ่านช่องของพื้นที่ ทำให้แวดวงความหมายของอวัยวะ ตา มีทิศทางความหมายสู่เรื่องอื่น ๆ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า มโนทัศน์นามนัยและอุปลักษณะต่างมีบทบาทร่วมกันในการสร้างความหมาย

นอกจากนี้ผลการวิจัยในครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของภาษาอื่น ๆ เช่น ในภาษาอังกฤษมโนทัศน์ของอุปลักษณะภาษาของคำว่า ลานตา (ในบริบทคำว่าลานสายตา) ผู้ใช้ภาษาไทยกล่าวว่า ลานตา ที่มี

ความหมายสองนัยได้แก่ รัศมีลานสายตาที่มองเห็นได้ และอาการเต็มลานสายตารู้สึกลานตาเนื่องจากมีสิ่งมากมายปรากฏต่อการมองเห็น ควรนับเป็นมโนทัศน์ภาษาขณะตามคำกล่าวของเลคอฟท์ และ จอห์นสัน (1980) ที่ได้กล่าวไว้ว่า คำบางคำที่ดูเหมือนจะเป็นมโนทัศน์พื้นที่เช่น center, field มิได้สะท้อนมโนทัศน์พื้นที่เสมอไป เนื่องจากเมื่อปรากฏในบริบทการมองเห็นผ่านลานสายตา (eye field) ตัวอย่างประโยค “*That’s in the center of my field of vision*” สามารถวิเคราะห์ได้ว่าลานสายตาคือภาษาเพราะมีสิ่งนั้น ๆ บรรจุอยู่ตรงกลางเนื่องจากการใช้คำว่า “in” หรือ “out” ก็ควรนับว่าเป็นมโนทัศน์ภาษาขณะซึ่งทำให้เห็นลักษณะของพื้นที่ว่างและการบรรจุภายในนั้น อุปลักษณณ์นี้จึงกล่าวได้เป็น VISUAL FIELD IS A CONTAINER และสำหรับภาษาจีนและภาษาอังกฤษสามารถกล่าวได้ว่ากลไกอุปลักษณณ์ถือเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้ความหมายนั้นสามารถขยายสู่ความเป็นนามธรรมได้มากที่สุด เช่น ในงานวิจัยเรื่องการเปรียบเทียบอุปลักษณณ์การมองเห็นในภาษาจีนและภาษาอังกฤษ ของ จุนช่วย ลี (2013) พบว่า อุปลักษณณ์เป็นกลไกสำคัญที่ทำให้ความหมายนั้นเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยได้กล่าวว่า VCM (Vision Conceptual Metaphor Mechanism) เป็นกลไกสำคัญที่ทำให้ทั้งภาษาจีนและอังกฤษพบการขยายความหมายที่หลากหลาย อันได้แก่ ความหมายประเภทของความคิด ประเภทของการประเมินค่า ประเภทของการคาดหวัง และประเภทของพฤติกรรมการแสดงออก โดยอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดเชิงปรัชญาและประสบการณ์ทางด้านร่างกาย (Embodied philosophy) ตัวอย่างที่พบและสอดคล้องกันกับงานวิจัยนี้เช่นเรื่องมโนทัศน์ภาษาขณะ ‘ตา คือ ภาษา’ (Eye is container) เช่น *I could see fear in his eyes.* เป็นต้น

ปรากฏการณ์ความหมายของคำเรียกอวัยวะ ตา ในแต่ละมโนทัศน์ที่มีความสอดคล้องกับภาษาอื่นไม่ว่าจะเป็นภาษาจีนหรืออังกฤษก็ตามแม้ต่างวัฒนธรรมกันแต่ก็มีวิธีการใช้มโนทัศน์ที่สอดคล้องกัน สามารถกล่าวได้ว่าภาษาไทยนั้นเป็นเครื่องมือสะท้อนระบบปริชาณของคนไทยได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมที่ถูกหล่อหลอมผ่านการใช้ภาษาและสะท้อนโลกทัศน์ของคนในสังคมว่า ผู้พูดภาษาไทยมีแนวโน้มมองว่า “ตา” เป็น พื้นที่ที่รับรู้ความรู้สึก และเป็นช่องทางเชื่อมระหว่างภายใน-ภายนอก ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะที่มีรากฐานจาก วัฒนธรรมแบบตะวันออก ที่เน้นความสัมพันธ์ระหว่างร่างกาย-จิตใจ-จิตวิญญาณ เช่น “ตาเป็นหน้าต่างของหัวใจ” หรือ “แวตาศรั้า” ไม่ได้หมายถึงการมองเห็นเท่านั้น แต่รวมถึงความรู้สึกนึกคิดซึ่งอีกด้วยในวัฒนธรรมไทย การใช้ภาษามีลักษณะเปรียบเปรยสูง (high-context) ใช้ภาษาชน/พื้นที่แทนอารมณ์หรือคุณธรรมเช่น “ใจคับแคบ”, “ความคิดสูงส่ง” ซึ่งคล้ายคลึงกับคำอุปมาในศาสนาพุทธและวรรณกรรมไทยดั้งเดิม นอกจากนี้ความหมายในภาษายังทำให้ทราบได้ว่าเกิดจากทั้งกลไกอุปลักษณณ์และนามนัยที่ยึดโยงกับประสบการณ์ “ตา” สะท้อนว่าความหมายในภาษาไทยไม่ได้มีความเป็นกลางหรือคงที่ แต่หากเกิดจากการผนวกรวมระหว่างปัจจัยของระบบการคิดของผู้ใช้ภาษา บริบททางวัฒนธรรม และประสบการณ์ทางกายภาพเข้าด้วยกัน

อวัยวะ ตา เป็นตัวอย่างหนึ่งของคำที่ ถูกนำมาใช้ให้เห็นภาพของการเปรียบเทียบเชิงอุปลักษณณ์ที่มีความเชื่อมโยงกันระหว่างประสบการณ์ทางกาย ประสบการณ์เชิงพื้นที่ และประสบการณ์เรื่องการบรรจุในชีวิตประจำวัน ทำให้การขยายความหมายถูกนำไปใช้มากกว่าความหมายเชิงกายภาพคือ

ความหมายเชิงนามธรรมซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงวิธีการคิดของผู้ใช้ภาษาไทยว่าภาษา ความหมาย และระบบปริชานนั้นมีความสอดคล้องกัน การใช้ภาษามีใช้เพียงการสื่อสาร แต่เป็นการ สร้างภาพความคิดผ่านรูปธรรมที่มีอยู่จริงในร่างกายและสิ่งแวดล้อม การรับรู้ที่ใช้ประสบการณ์ทางกายเป็นพื้นฐานการเข้าใจเรื่องราว นามธรรม ความรู้สึก การนึกคิด และวิสัยทัศน์ อีกทั้งยังสอดคล้องกับมโนทัศน์ในอีกหลายภาษาที่เกิดจากการเชื่อมโยงประสบการณ์ทางร่างกาย (embodied experience)

ข้อเสนอแนะ

1. ผู้สนใจศึกษาเกี่ยวกับมโนทัศน์เรื่องพื้นที่ที่สามารถประยุกต์ใช้ในแนวคิดทางภาษาศาสตร์ในแขนงอื่น ๆ เพื่อให้เกิดข้อค้นพบที่หลากหลายได้เช่น แนวคิดภาษาศาสตร์จิตวิทยา (psycholinguistic) เพื่อทำความเข้าใจถึงวิธีการเรียนรู้คิดของมนุษย์มากยิ่งขึ้น

2. สามารถนำไปต่อยอดเพื่อเปรียบเทียบกับมโนทัศน์อื่น ๆ ได้ต่อไป สามารถนำไปเปรียบเทียบกับภาษาอื่น ๆ เพื่อทำให้เห็นความหมายและความแตกต่าง ของภาษาไทยอันจะเป็นประโยชน์กับการเรียนรู้ในภาษาที่สอง เช่น ภาษาจีน และภาษาอังกฤษ เนื่องจากความหมายที่เกี่ยวข้องกับอวัยวะ ตา ยังมีความน่าสนใจ และใช้ทั้งในความหมายตรงและความหมายเปรียบในหลายภาษา

3. ในแง่ของการวิเคราะห์คำประสม ตา แนวคิดที่ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ในครั้งนี้เป็นการนำเสนอเพียงแง่มุมหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับมโนทัศน์อุปลักษณ์ ซึ่งหากต้องการพิจารณาโดยละเอียด รวมถึงมุมมองของหน้าที่และครอบคลุมถึงเกณฑ์ของความหมายอย่างมีหลักการความหมายของคำที่นำมาประกอบซ้อน (composite expressions) สามารถประยุกต์ใช้แนวคิดอื่น ๆ เพื่อให้เห็นกลไกร่วมกันระหว่างนามนัย-อุปลักษณ์ และการแสดงความหมายร่วมกันระหว่างคำที่ประสมกัน โดยมีแนวทางในการวิเคราะห์จากงานวิจัยอื่น ๆ เช่น แนวคิดหลอมรวมความคิด (Blending theory) ดังตัวอย่างงานวิจัยเรื่อง การหลอมรวมทางความหมายของคำประสมที่เกิดจากหน่วยสร้าง N-N ในภาษาจีนกลาง (สิริกมล สิริสัมพันธ์, 2565) และแนวคิดความหมายแบบปริซึม (Prismatic model) ดังตัวอย่างงานวิจัยเรื่อง การศึกษาความหมายของคำนามมือ ในภาษาไทย (ประภัสสร สันติวิสิฐ และคณะ, 2565) ฯลฯ จะทำให้เห็นบทบาทร่วมกันของนามนัยและอุปลักษณ์ที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ซึ่งสามารถนำไปต่อยอดได้ในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- ประภัสสร สันติวิสิฏฐ์, คชนนท์ ตัญศิริ, และ นภัทรชนัน นาถประทาน. (2566). การศึกษาความหมายของ
คำนาม “มือ” ในภาษาไทย. *วารสารภาษาและภาษาศาสตร์*, 41(1), 48–62.
- เมธาวิ ยุทธพงษ์ชาดา. (2555). การขยายหน้าที่และความหมายของคำว่า “ตัว” ตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึง
พ.ศ. 2551 (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์).
- วรวรรณ เพ็ชรกิจ. (2567). มโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่ในภาษาไทย: การสำรวจรายงานวิจัยด้าน
มโนอุปลักษณ์. *วารสารมนุษยศาสตร์วิชาการ*, 31(1), 272–293.
- สิริกมล สิริสัมพันธ์. (2565). การหลอมรวมทางความหมายของคำประสมที่เกิดจากหน่วยสร้าง “N-N” ใน
ภาษาจีนกลาง. *วารสารมนุษยศาสตร์ปริทัศน์ (มสป.)*, 24(1), 78–94.
- ศราวุธ หล่อดี. (2556). การเปลี่ยนแปลงความหมายของคำว่า “หัว” ในคำประสมภาษาไทย. *วารสาร
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา*, 1(2), 47-60.
- ศุภชัย ต๊ะวิชัย. (2556). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่องมโนทัศน์พื้นที่ในภาษาไทย: กรณีศึกษาคำว่า
“หลัง” ที่ปรากฏในเว็บไซต์พื้นที่ปตทคอม. คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- โยโกะ มีมะ. (2553). การศึกษาเปรียบเทียบความหมายและการปรากฏของคำว่า “ตา” ในสำนวนญี่ปุ่นกับ
สำนวนไทย [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ].
[http://thesis.swu.ac.th/swuthesis/Tha\(M.A.\)/Hideo_H.pdf](http://thesis.swu.ac.th/swuthesis/Tha(M.A.)/Hideo_H.pdf)
- วรรณิดา ถึงแสง. (2545). การศึกษาเปรียบเทียบสำนวนจีนกับสำนวนไทยที่มีคำบอกอวัยวะ “ตา”
[วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. [http://cuir.car.chula.ac.th/
handle/123456789/65240](http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/65240)
- เหยา ซื่อฉี. (2563). อุปลักษณ์ “ใจเป็นพื้นที่” ในภาษาไทยเปรียบเทียบกับภาษาจีน. *วารสารมนุษยศาสตร์
วิชาการ*, 27(2), 215-239.
- เหยา ซื่อฉี. (2564). ระบบมโนทัศน์ “ใจ” ในภาษาไทยเปรียบเทียบกับภาษาจีนตามแนวภาษาศาสตร์
ปริชาน. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุทุมพร มีเจริญ. (2542). การศึกษาความหมายเปรียบเทียบของคำศัพท์อวัยวะร่างกายในภาษาไทย
[วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์]. [https://dric.nrct.go.th/
index.php?/Search/SearchDetail/91501](https://dric.nrct.go.th/index.php?/Search/SearchDetail/91501)
- Evans, V., & Green, M. (2006). *Cognitive Linguistics*. Edinburgh University Press.
- Gottwald, J. M., Elsner, B., & Pollatos, O. (2015). Good is up – Spatial metaphor in action
observative. *Journal of Frontier in Psychology*, (6), 1-10.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. University of Chicago Press.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (2003). *Metaphors we live by*. University of Chicago Press.

- Tyler, A., & Vyvyan, E. (2003). *The semantics of English preposition: Spatial scenes, embodied meaning and cognition*. Cambridge University Press.
- Zunshuai, L. (2013). A comparative Survey of Vision Metaphors Based on the Corpus in English and Chinese. *Theory and Practice in Language Studies*, 3(7), 1232-1242.